

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości
i statusu sędziów w Portugalii

dr hab. Marta Osuchowska, prof. ucz.

Prawa podstawowe
Warszawa 2022

Spis treści

1. Podstawa prawna	5
2. Sądy w Portugalii	6
3. Samorząd sędziowski	9
4. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie a niezawisłość sędziów i niezależność sądów	12
5. Stan spoczynku sędziego	25
6. Instytucja delegowania sędziego	28
7. Procedura odwoławcza od uchylenia immunitetu oraz kontrola sądowa decyzji o powołaniu lub awansie sędziego	30
8. Oświadczenia majątkowe i konflikt interesów	32
9. Zasady etyki zawodowej oraz infrastruktura wsparcia w zakresie etyki zawodowej	37
Akty prawne	40
Bibliografia	41
Netografia	42

1. Podstawa prawna

Regulacje prawne związane z zagadnieniem wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Portugalii regulują następujące akty prawne:

- konstytucja Portugalii¹;
- ustawa nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa²;
- ustawa nr 21/85 o statucie sędziów³;
- dekret z mocą ustawy nr 49/2014, który ustanawia reżim mający zastosowanie do organizacji i funkcjonowania sądów⁴;
- rozporządzenie o zobowiązaniach deklaracyjnych, zatwierdzone na sesji plenarnej Najwyższej Rady Sądownictwa⁵;
- ustawa nr 52/2019 o zasadach pełnienia funkcji przez osoby zajmujące stanowiska polityczne i wyższych urzędników państwowych⁶.

¹ Constituição da República Portuguesa Diário da República n.º 86/1976, Série I de 1976-04-10, Com as alterações introduzidas por: Lei Constitucional n.º 1/82; Lei Constitucional n.º 1/89; Lei Constitucional n.º 1/92; Lei Constitucional n.º 1/97; Lei Constitucional n.º 1/2001; Lei Constitucional n.º 1/2004; Lei Constitucional n.º 1/2005.

² Lei da Organização do Sistema Judiciário, Lei n.º 62/2013, Diário da República n.º 163/2013, Série I de 2013-08-26, Com as alterações introduzidas por: Lei n.º 77/2021.

³ Estatuto dos Magistrados Judiciais, Lei n.º 21/85, Diário da República n.º 173/1985, 1º Suplemento, Série I de 1985-07-30.

⁴ Decreto-Lei n.º 49/2014, de 27 de março, que estabelece o regime aplicável à organização e funcionamento dos tribunais judiciais.

⁵ Divulgação 69/2022 I Série do Diário da República, n.º. 69 o Regulamento das Obrigações Declarativas, Proc. 2019/DSAF/3416.

⁶ Lei n.º 52/2019 Regime do Exercício de Funções por Titulares de Cargos Políticos e Altos Cargos Públicos, Diário da República n.º 145/2019, Série I de 2019-07-31, páginas 5-23, Com as alterações introduzidas por: Lei n.º 69/2020; Lei n.º 58/2021; Lei n.º 4/2022.

2. Sądy w Portugalii

Portugalski system sądowniczy to zorganizowany zespół sądów tego kraju, suwerennych organów, przez które państwo wykonuje funkcję jurysdykcyjną, powierzoną im przez konstytucję⁷. Zgodnie z tym aktem sądy są suwerennymi organami uprawnionymi do wymierzania sprawiedliwości w imieniu narodu⁸. Ich decyzje wiążą wszystkie podmioty publiczne i prywatne oraz są nadrzędne wobec decyzji wszelkich innych organów⁹.

Podstawy organizacji władzy sądowniczej w Portugalii znajdują się w tytule V zatytułowanym „Trybunały” części III konstytucji zatytułowanej „Organizacja władzy politycznej” (odpowiednio: *Tribunais, Organização do poder político*). Poszczególne rozdziały dotyczą konkretnych dyspozycji:

Capítulo I: Princípios gerais (zasady ogólne),

Capítulo II: Organização dos tribunais (organizacja trybunałów),

Capítulo III: Estatuto dos juizes (status sędziów),

Capítulo IV: Ministério Público (prokuratura).

Natomiast kolejny tytuł poświęcony został oddzielnie sądownictwu konstytucyjnemu (Título VI: Tribunal Constitucional).

W Portugalii istnieją obecnie cztery główne jurysdykcje:

- konstytucyjna (Jurisdição Constitucional): Trybunał Konstytucyjny (Tribunal Constitucional);
- powszechna (Jurisdição Comum): sądy (Tribunais Judiciais);

⁷ *Constituição da República Portuguesa* «Constituição da República Portuguesa – Diário da República n.º 86/1976, Série I de 1976-04-10, <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-aprovacao-constituicao/1976-34520775> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

⁸ Art. 202 ust. 1 konstytucji: „Os tribunais são os órgãos de soberania com competência para administrar a justiça em nome do povo”.

⁹ Art. 205 ust. 2 konstytucji: „As decisões dos tribunais são obrigatórias para todas as entidades públicas e privadas e prevalecem sobre as de quaisquer outras autoridades”.

- administracyjna (Jurisdição Administrativa): sądy administracyjne i podatkowe (Tribunais Administrativos e Fiscais);
- finansowa (Jurisdição Financeira): Trybunał Obrachunkowy (Tribunal de Contas)¹⁰.

Do 2003 r. w Portugalii istniało także, odrębne od pozostałych, sądownictwo wojskowe (*Juizes Militares*), które zostało ostatecznie włączone do sądownictwa powszechnego¹¹. W Portugalii istnieją również inne jurysdykcje, tj. sądy pokoju (*Julgados de Paz*), sądy arbitrażowe (*Tribunais Arbitrais*) i sądy kościelne (*Tribunais Eclesiásticos*). Istnieje też sąd sporny (*Tribunal de Conflitos*), który zajmuje się rozstrzyganiem sporów o właściwość¹².

Najwyższym sądem w portugalskim systemie sądowniczym jest Trybunał Konstytucyjny. Po wyczerpaniu zwykłych środków odwoławczych w ramach każdej jurysdykcji można wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego we wszystkich sprawach każdej jurysdykcji, w których powołano się na niekonstytucyjność przepisu prawnego lub jego interpretacji¹³.

Jurysdykcja sądów powszechnych, zwana też powszechną, obejmuje trzy instancje. Sądami zwierzchnimi są Sąd Najwyższy (*Supremo Tribunal de Justiça*) i sądy apelacyjne. Sąd Najwyższy jest sądem trzeciej i ostatniej instancji zwyczajnej sądów powszechnych. Bez uszczerbku dla kompetencji Trybunału Konstytucyjnego, orzeczenia Sądu Najwyższego są ostateczne w świetle prawa. Od tego sądu możliwe jest jedynie odwołanie do Trybunału Konstytucyjnego. Sądy apelacyjne oceniają w drugiej instancji odwołania od orzeczeń wydanych przez sądy pierwszej instancji. Bez uszczerbku dla kompetencji Trybunału Konstytucyjnego, orzeczenia sądów apelacyjnych są ostateczne w kwestiach faktycznych, a w pewnych przypadkach także w kwestiach prawnych, tzn. gdy nie ma możliwości odwołania się do Sądu Najwyższego. Naczelny Sąd Administracyjny jest trzecim i ostatnim sądem powszechnym właściwym w sprawach administracyjnych. Od tego Trybunału można się odwołać jedynie do Trybunału Konstytucyjnego. Centralne Sądy Administracyjne (*Tribunais Centrais Administrativos*) w dwóch właściwościach: Północnej i Południowej są sądami apelacyjnymi, które rozpatrują odwołania od decyzji sądów pierwszej instancji. Sądy pierwszej instancji w zakresie sądownictwa administracyjnego noszą nazwę sądów administracyjnych i są-

¹⁰ R. Verde, *El poder judicial en las Constituciones de Portugal y España*, „Anuario de la Facultad de Derecho” 2003, t. 21, s. 621–622.

¹¹ Najwyższy Sąd Wojskowy był sądem trzeciej i ostatniej instancji na szczeblu wojskowym. Jednakże po rewizji konstytucyjnej z 1997 r. ustawa zasadnicza przewidywała powoływanie Sądów Wojskowych tylko w czasie stanu wojny. W konsekwencji, wraz z zatwierdzeniem nowego wojskowego kodeksu sprawiedliwości w 2003 r., sądy wojskowe przestały istnieć, a w czasie pokoju zostały włączone do sądów powszechnych. Obecnie jednak w skład tych sądów wchodzi na stałe sędziowie wojskowi, którzy wraz z sędziami cywilnymi tworzą sądy zbiorowe (mieszane) właściwe do osądzania przestępstw wojskowych. W prokuraturze działają też obecnie doradcy wojskowi, którzy zapewniają prokuraturze wsparcie merytoryczne w sprawach wojskowych. Sędziów wojskowych mają następujące sądy: Sąd Najwyższy, Sąd Apelacyjny w Lizbonie, Sąd Apelacyjny w Porto, Sąd centralny sekcja karna sądu w Porto, Sąd centralny sekcja karna sąd w Lizbonie.

¹² <https://tribunais.org.pt/Os-Tribunais> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

¹³ Art. 221 konstytucji: „O Tribunal Constitucional é o tribunal ao qual compete especificamente administrar a justiça em matérias de natureza jurídico-constitucional”; zob. też art. 222–224 konstytucji.

dów skarbowych. Orzekają w sprawach z zakresu procesu administracyjnego i procesu podatkowego. Trybunał Obrachunkowy (*Tribunal de Contas*) nadzoruje rachunki publiczne i przetwarzanie wydatków publicznych, przeprowadza audyty lub kontrole podmiotów publicznych i prywatnych otrzymujących środki publiczne, osądza wykroczenia finansowe i określa odpowiedzialność finansową przedstawicieli politycznych lub administracyjnych, jak również wszystkich urzędników. Zgodnie z konstytucją sądy pokoju i sądy polubowne są również sądami¹⁴. Sądy kościelne są uznawane na mocy konkordatu między Portugalią a Stolicą Apostolską (*Concordata entre a República Portuguesa e a Santa Sé*)¹⁵. Sądy kościelne są właściwe do rozpatrywania spraw cywilnych i karnych o jurysdykcji kościelnej, stosując normy prawa kanonicznego. Osądzają one sprawy wewnętrzne w Kościele katolickim, dotyczące m.in. statusu duchownych, sporów między kanonicznymi osobami prawnymi, stosowania kar kanonicznych wobec wiernych. Państwo uznaje również wyłączną kompetencję sądów kościelnych do orzekania przyczyn nieważności małżeństw katolickich oraz związanych z dyspensą, przypisując wyrokom kościelnym skuteczność cywilną, po rewizji i potwierdzeniu przez właściwy sąd państwowy, na wniosek którejkolwiek ze stron. W rewizji i potwierdzaniu wyroków kościelnych sąd cywilny weryfikuje jedynie kwestie formalne, nie oceniając meritum sprawy¹⁶.

¹⁴ Art. 209 konstytucji: „1. Oprócz Trybunału Konstytucyjnego istnieją następujące rodzaje sądów: [...] 2. Można ustanawiać sądy morskie, polubowne oraz urzędy sędziów pokoju” (tłumaczenie własne); W oryg.: „1. Além do Tribunal Constitucional, existem as seguintes categorias de tribunais: [...] 2. Podem existir tribunais marítimos, tribunais arbitrais e julgados de paz”.

¹⁵ Zob. art. XXIV konkordatu (tłumaczenia własne): „W harmonii z istotnymi właściwościami małżeństwa katolickiego rozumie się, że przez sam fakt zawarcia małżeństwa kanonicznego małżonkowie zrzekną się cywilnego prawa żądania rozvodu, który nie może być stosowany przez sądy cywilne do małżeństw katolickich” („Em harmonia com as propriedades essenciais do casamento católico, entende-se que, pelo próprio facto da celebração do casamento canónico, os cônjuges renunciarão à faculdade civil de requererem o divórcio, que por isso não poderá ser aplicado pelos tribunais civis aos casamentos católicos”); art. XXV: „Znajomość spraw dotyczących nieważności małżeństwa katolickiego oraz dyspensy od małżeństw zawartych, ale nieskonsumowanych, jest zastrzeżona dla właściwych sądów i urzędów kościelnych. Decyzje i wyroki tych urzędów i sądów, gdy będą ostateczne, zostaną przesłane do Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej w celu weryfikacji, a następnie, wraz z odpowiednimi dekretemi wspomnianego Najwyższego Trybunału, zostaną przekazane drogą dyplomatyczną do Trybunału Apelacyjnego Państwa, właściwego terytorialnie, który nada im klauzulę wykonalności i nakaże wpisanie ich do ksiąg stanu cywilnego na marginesie aktu małżeństwa” („O conhecimento das causas concernentes à nulidade do casamento católico e à dispensa do casamento rato e não consumado, é reservado aos tribunais e repartições eclesiásticas competentes. As decisões e sentenças destas repartições e tribunais, quando definitivas, subirão ao Supremo Tribunal da Assinatura Apostólica para verificação, e serão, depois, com os respectivos decretos daquele Supremo Tribunal, transmitidas, pela via diplomática, ao Tribunal da Relação do Estado, territorialmente competente, que as tornará executivas e mandará que sejam averbadas nos registos do estado civil, à margem da acta do casamento”); https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19400507_santa-sede-portogallo_po.html (dostęp: 18 grudnia 2022 r.); J.J. Almeida Lopes, *A Concordata de 1940 entre Portugal e a Santa Sé na Lei de Liberdade Religiosa de 2001*, „Boletim Oficial do Estado Espanhol. Anuario de derecho eclesiástico del Estado” 2002, nr 18, s. 39–93.

¹⁶ M.J. Sifuentes, *O Poder Judiciário no Brasil e em Portugal: reflexões e perspectivas*, „Revista de informação legislativa” 1999, t. 39, nr 142, s. 329–331.

3. Samorząd sędziowski

W portugalskim systemie prawa nie istnieją instytucje samorządu sędziowskiego. Jako takie nie zostały uwzględnione ani w konstytucji, ani w żadnej z ustaw odnoszących się do wymiaru sprawiedliwości¹⁷. Warto jednak w tym miejscu wspomnieć o podmiotach, które w ramach swojej organizacji i zadań odpowiadają analogicznym organizacjom w innych krajach, uznawanym w prawie lub doktrynie za formę samorządności sędziów¹⁸.

Najwyższa Rada Sądownictwa (*Conselho Superior da Magistratura*, CSM) jest najwyższym organem zarządzającym i dyscyplinującym sędziów w Portugalii¹⁹. Nie wykonuje władzy sądowniczej, lecz jest podmiotem o charakterze administracyjnym, ale wszystkim członkom Rady przysługują sędziowskie gwarancje²⁰. Interwencja Najwyższej Rady Sądownictwa ogranicza się do dyskusji i głosowania w sprawach dotyczących oceny zasług zawodowych i wykonywania uprawnień dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości²¹. Najwyższa Rada Sądownictwa powstała w 1975 r., a swoją siedzibę ma w Lizbonie. Składa się z 17 członków, jej przewodniczącym jest prezes Sądu Najwyższego (*Supremo Tribunal de Justiça*). Poza nim w składzie Rady znajduje się: dwóch członków mianowanych przez Prezydenta Republiki; siedmiu członków wybieranych przez Zgromadzenie Republiki, siedmiu członków wybranych przez sędziów zgodnie z zasadą proporcjonalności (jeden sędzia Sądu Najwyższego, który pełni funkcję wiceprezesa, dwóch sędziów z sądów apelacyjnych i czte-

¹⁷ P. Costantini, *Il modello portoghese di autogoverno della magistratura: evoluzione nella stabilità*, „DPCE Online” 2021, t. 45, nr 4, <http://www.dpceonline.it/index.php/dpceonline/article/view/1192> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.); J.P. Dias, *O mundo dos magistrados. A evolução da organização e do auto-governo judiciário*, Coimbra 2004, s. 10–24.

¹⁸ C.M. Ferreira da Silva, *O poder judiciário em Portugal: algumas notas sobre a sua organização, garantias e ingresso na magistratura*, „Revista da Faculdade de Direito da UFG” 2010, t. 21, nr 1, s. 24–26.

¹⁹ <https://www.csm.org.pt> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

²⁰ Art. 148 ust. 1 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „Aos vogais do Conselho Superior da Magistratura que não sejam juizes é aplicável o regime de garantias dos magistrados judiciais”.

²¹ Art. 153 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O Conselho Superior da Magistratura é o órgão superior de gestão e disciplina da magistratura judicial”; art. 136 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „O Conselho Superior da Magistratura é o órgão superior de gestão e disciplina da magistratura judicial”.

rech sędziów z sądów niższej instancji)²². W skład Najwyższej Rady Sądownictwa wchodzi również, bez prawa głosu, sędzia wykonujący obowiązki sekretarza²³. Co istotne, sędziowie nie mogą odmówić członkostwa w Najwyższej Radzie Sądownictwa²⁴.

Od decyzji podejmowanych przez Radę przysługuje odwołanie do Sądu Najwyższego²⁵. Sposób powoływania i pełnienia funkcji, status jej członków oraz inne aspekty funkcjonowania Najwyższej Rady Sądownictwa określa Statut sędziów²⁶.

Do kompetencji Najwyższej Rady Sądownictwa należy: a) mianowanie, umieszczanie, przenoszenie, awansowanie, zwalnianie, ocena zasług zawodowych, podejmowanie działań dyscyplinarnych i wykonywanie wszystkich czynności o tym samym charakterze dotyczących sędziów, bez uszczerbku dla przepisów dotyczących obsadzania stanowisk w drodze wyborów; b) wydawanie opinii na temat dyplomów prawniczych dotyczących organizacji sądownictwa i statutu sędziów oraz w sprawach dotyczących wymiaru sprawiedliwości; d) sporządzenie rocznego planu kontroli; e) zlecanie inspekcji, dochodzeń i śledztw prowadzonych przez służby sądowe; f) zatwierdzenie regulaminu wewnętrznego Rady i projektu budżetu; g) przyjęcie środków niezbędnych do organizacji i sprawnego przebiegu procesu wyborczego; h) zmiana podziału spraw w sądach, w których urzęduje więcej niż jeden sędzia, w celu zapewnienia równości i operatywności usług, w porozumieniu z prezesami okręgów sądowych; i) ustanowienie priorytetów w rozpatrywaniu spraw, które oczekują na rozpatrzenie przez sądy przez okres uznany za zbyt długi, w porozumieniu z przewodniczącymi sędziów okręgów sądowych, bez uszczerbku dla pozostałych spraw pilnych; j) zaproponowanie członkowi rządu odpowiedzialnemu za obszar sprawiedliwości odpowiednich środków, aby nie doprowadzić do nadmiernej liczby spraw podlegających każdemu sędziemu; k) ustalanie liczby i składu izb Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych; l) powoływanie prezesa sądu okręgowego; m) kontrola sprawności proceduralnej sądów pierwszej instancji; n) wykonywanie innych funkcji powierzonych przez prawo²⁷. W marcu każdego roku Rada przekazuje

²² Art. 139–147 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów.

²³ Art. 138 ust. 1 i 2 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. O vice-presidente do Conselho Superior da Magistratura é o juiz conselheiro do Supremo Tribunal de Justiça a que se refere o n.º 2 do artigo 141.º, exercendo o cargo a tempo inteiro. 2. O Conselho tem um juiz secretário, que designa de entre juizes de direito”.

²⁴ Art. 137 ust. 2 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „O cargo de vogal do Conselho Superior da Magistratura não pode ser recusado por magistrados judiciais”.

²⁵ Art. 47 ust. 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „No Supremo Tribunal de Justiça há ainda uma secção para julgamento dos recursos das deliberações do Conselho Superior da Magistratura”.

²⁶ Art. 154 ust. 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „A forma de designação e de exercício de cargos, o estatuto dos seus membros e demais aspetos do funcionamento do Conselho Superior da Magistratura constam do Estatuto dos Magistrados Judiciais”.

²⁷ Art. 155 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „Compete ao Conselho Superior da Magistratura: a) Nomear, colocar, transferir, promover, exonerar, apreciar o mérito profissional, exercer a ação disciplinar e, em geral, praticar todos os atos de idêntica natureza respeitantes a magistrados judiciais, sem prejuízo das disposições relativas ao provimento de cargos por via eletiva; b) Emitir parecer sobre diplomas legais relativos à organização judiciária e ao Estatuto dos Magistrados Judiciais e, em geral, sobre matérias relativas à administração da justiça; c) Estudar e propor ao membro do Governo responsável pela área da justiça providências legislativas com vista à eficiência e ao

Parlamentowi sprawozdanie ze swojej działalności za poprzedni rok sądowy, które jest publikowane w oficjalnym publikatorze – *Diário da Assembleia da República*²⁸.

Związek zawodowy portugalskich sędziów (*Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, ASJP) jest jedynym zawodowym stowarzyszeniem sędziów w Portugalii, zrzeszającym około 2100 członków, w tym sędziów czynnych i w stanie spoczynku²⁹. Ma swoją siedzibę w Lizbonie i przedstawicielstwa regionalne na północy – z siedzibą w Porto, w centrum – z siedzibą w Coimbrze i na południu – z siedzibą w Lizbonie. Oprócz typowych funkcji reprezentacji zawodowej, ASJP jest ustawowo zobowiązana do obrony niezawisłości, godności i prestiżu sędziów, sądów i wymiaru sprawiedliwości³⁰.

aperfeiçoamento das instituições judiciais; d) Elaborar o plano anual de inspeções; e) Ordenar inspeções, sindicâncias e inquéritos aos serviços judiciais; f) Aprovar o regulamento interno e a proposta de orçamento relativos ao Conselho; g) Adotar as providências necessárias à organização e boa execução do processo eleitoral; h) Alterar a distribuição de processos nos juízos onde exercem funções mais do que um juiz, a fim de assegurar a igualização e operacionalidade dos serviços, designadamente em articulação com os presidentes das comarcas; i) Estabelecer prioridades no processamento de causas que se encontrem pendentes nos tribunais por período considerado excessivo, designadamente em articulação com os juizes presidentes das comarcas, sem prejuízo dos restantes processos de carácter urgente; j) Propor ao membro do Governo responsável pela área da justiça as medidas adequadas, por forma a não tornar excessivo o número de processos a cargo de cada magistrado; k) Fixar o número e a composição das secções do Supremo Tribunal de Justiça e dos tribunais da Relação; l) Nomear o juiz presidente dos tribunais de comarca; m) Acompanhar o desempenho processual dos tribunais de primeira instância nos termos descritos nos artigos 90.º e 91.º; n) Exercer as demais funções conferidas por lei”; por. art. 149 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów.

²⁸ Art. 156 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O Conselho Superior da Magistratura envia, no mês de março de cada ano, à Assembleia da República, relatório da sua atividade respeitante ao ano judicial anterior, o qual é publicado no *Diário da Assembleia da República*”; zob. R. Alfonso, *Notas sobre el Consejo Superior de la Magistratura en Portugal*, „*Jueces para la democracia*” 1994, nr 22, s. 97–101.

²⁹ C.M. Ferreira da Silva, *O poder...*, s. 26–27.

³⁰ <http://www.asjp.pt/> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

4. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie a niezawisłość sędziów i niezależność sądów

Gwarancje związane z niezawisłością sądów wpisane zostały wprost w portugalskiej konstytucji³¹. W rozdziale III konstytucji odnoszącym się bezpośrednio do statusu sędziów (*estatuto dos juizes*) znajduje się również przepis dotyczący niezawisłości sędziów. Zgodnie z konstytucyjnymi gwarancjami są oni nieusuwalni i nie mogą być przenoszeni, zawieszani i przenoszeni w stan spoczynku lub odwoływani, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie³².

Powoływanie, przyznawanie stanowisk, przenoszenie i awansowanie sędziów sądów powszechnych oraz przeprowadzanie postępowania dyscyplinarnego należy do kompetencji Najwyższej Rady Sądownictwa, na zasadach określonych w ustawie. Z kolei powoływanie, przyznawanie stanowisk, przenoszenie i awansowanie sędziów sądów administracyjnych i skarbowych oraz przeprowadzanie postępowania dyscyplinarnego należy do kompetencji właściwej rady najwyższej, również zgodnie z ustawą. Konstytucyjne regulacje zasad postępowania i kompetencji w zakresie przyznawania stanowisk, przenoszenia i awansowania oraz w zakresie prowadzenia postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów pozostałych sądów ograniczają się do wskazana ustawowej gwarancji³³.

Ustawowe przepisy gwarantują nieusuwalność sędziów oraz zakaz przenoszenia, zawieszania, przenoszenia w stan spoczynku i odwoływania, z wyjątkiem przypadków przewidzianych w odpowiednich statutach³⁴. Natomiast mianowanie, umieszczanie, przenoszenie

³¹ Art. 203 konstytucji: „*Os tribunais são independentes e apenas estão sujeitos à lei*”.

³² Art. 216 ust. 1 konstytucji: „*Os juizes são inamovíveis, não podendo ser transferidos, suspensos, aposentados ou demitidos senão nos casos previstos na lei*”; zob. też N. Coelho, *A reforma do Estatuto do Juiz: dimensões essenciais*, „JULGAR” 2016, nr 30, s. 114–121.

³³ Art. 217 konstytucji: „*1. A nomeação, a colocação, a transferência e a promoção dos juizes dos tribunais judiciais e o exercício da acção disciplinar competem ao Conselho Superior da Magistratura, nos termos da lei. 2. A nomeação, a colocação, a transferência e a promoção dos juizes dos tribunais administrativos e fiscais, bem como o exercício da acção disciplinar, competem ao respectivo conselho superior, nos termos da lei. 3. A lei define as regras e determina a competência para a colocação, transferência e promoção, bem como para o exercício da acção disciplinar em relação aos juizes dos restantes tribunais, com salvaguarda das garantias previstas na Constituição*”.

³⁴ Art. 5 ust. 1 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*Os juizes são inamovíveis, não podendo ser transferidos, suspensos, aposentados ou demitidos senão nos casos previstos no respetivo estatuto*”.

i awansowanie sędziów sądów powszechnych oraz wykonywanie czynności dyscyplinarnych należy do Najwyższej Rady Sądownictwa, na zasadach określonych w ustawie³⁵. Mianowanie, umieszczanie, przenoszenie i awansowanie sędziów sądów administracyjnych i skarbowych, jak również sprawowanie czynności dyscyplinarnych należy do Najwyższej Rady Sądów Administracyjnych i Skarbowych (*Conselho Superior dos Tribunais Administrativos e Fiscais*), na zasadach określonych w ustawie³⁶. Ustawa określa również zasady i ustala kompetencje w zakresie powoływania, umieszczania i przenoszenia sędziów pozostałych sądów, a także wykonywania czynności dyscyplinarnych, zabezpieczając gwarancje przewidziane w konstytucji³⁷. W zakresie niezależności sądów ustawa również powtarza regulacje konstytucyjne³⁸.

W skład prezydium Sądu Najwyższego wchodzi: prezes, wiceprezesi oraz przewodniczący izb. Prezes Sądu Najwyższego jest wybierany w głosowaniu tajnym przez sędziów Sądu Najwyższego ze swojego grona. W głosowaniu tym musi uzyskać więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. W przypadku gdy żaden z sędziów jej nie uzyska, przeprowadza się drugą turę głosowania, w której biorą udział tylko dwaj sędziowie z największą liczbą głosów, a w przypadku remisu stosuje się kryterium stażu pracy w Sądzie Najwyższym. W wypadku równej liczby głosów w drugiej turze głosowania za wybranego na prezesa uważa się starszego z dwóch sędziów. Prezes Sądu Najwyższego ma pierwszeństwo wśród wszystkich sędziów. Jego kadencja trwa pięć lat i nie przysługuje mu prawo do ponownego wyboru. Ustępujący prezes pełni swoją funkcję do czasu objęcia stanowiska przez następcę³⁹.

Na prezesie Sądu Najwyższego spoczywa obowiązek:

- przewodniczenia posiedzeniom plenarnym sądu, posiedzeniom plenarnym sekcji oraz, jeżeli bierze w nich udział, zgromadzeniom;

³⁵ Art. 6 ust. 1 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „A nomeação, a colocação, a transferência e a promoção dos juizes dos tribunais judiciais e o exercício da ação disciplinar competem ao Conselho Superior da Magistratura, nos termos da lei”.

³⁶ Art. 6 ust. 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „A nomeação, a colocação, a transferência e a promoção dos juizes dos tribunais administrativos e fiscais, bem como o exercício da ação disciplinar, competem ao Conselho Superior dos Tribunais Administrativos e Fiscais, nos termos da lei”.

³⁷ Art. 6 ust. 3 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „A lei define as regras e determina a competência para a nomeação, colocação e transferência, bem como para o exercício da ação disciplinar, em relação aos juizes dos restantes tribunais, com salvaguarda das garantias previstas na Constituição”.

³⁸ Art. 22 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „Os tribunais são independentes e apenas estão sujeitos à lei”.

³⁹ Art. 59 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Os juizes conselheiros que compõem o quadro do Supremo Tribunal de Justiça elege, de entre si e por escrutínio secreto, o presidente do tribunal. 2. É eleito presidente o juiz que obtiver mais de metade dos votos validamente expressos. 3. No caso de nenhum dos juizes obter a quantidade de votos referido no número anterior, procede-se a segundo sufrágio, ao qual concorrem apenas os dois juizes mais votados, aplicando-se, no caso de empate, o critério da antiguidade na categoria. 4. Em caso de empate no segundo sufrágio, considera-se eleito presidente o mais antigo dos dois juizes”; art. 60 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O Presidente do Supremo Tribunal de Justiça tem precedência entre todos os juizes”; art. 61 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. O mandato de Presidente do Supremo Tribunal de Justiça tem a duração de cinco anos, não sendo admitida a reeleição. 2. O presidente cessante mantém-se em funções até à tomada de posse do novo presidente”.

- zatwierdzania harmonogramów sesji zwyczajnych i zwoływania sesji nadzwyczajnych;
- mianowania przewodniczącego zgromadzenia;
- głosowania, jeżeli ustawa tak stanowi, i podpisywania orzeczeń;
- przyjmowania ślubowania wiceprezesów, sędziów, sekretarzy sądowych i prezesów sądów apelacyjnych;
- kierowania sądem, nadzoru nad jego służbami i zapewnienia normalnego funkcjonowania, a także wydawania zarządzeń, które uzna za konieczne;
- sprawowania nadzoru dyscyplinarnego nad sądem i jego pracownikami;
- przeprowadzania postępowania dyscyplinarnego wobec funkcjonariuszy sądowych pełniących służbę w sądzie w zakresie kar mniejszej wagi niż grzywna;
- wykonywania innych funkcji powierzonych mu przez prawo⁴⁰.

Od decyzji prezesa w zakresie kierowania sądem przysługuje bezpośredni środek odwoławczy do Sekcji Spornej Sądu Najwyższego (*Secção do Contencioso do Supremo Tribunal de Justiça*), zaś w kwestiach postępowania dyscyplinarnych do posiedzenia plenarnego Najwyższej Rady Sądownictwa⁴¹.

Do kompetencji prezesa Sądu Najwyższego należy również rozpoznawanie sporów o właściwość, które nie należą do właściwości sądu kolizyjnego, a ponadto sporów o właściwość występujących między: składami całych izb, izbami, sądami apelacyjnymi, sądami apelacyjnymi a sądami okręgowymi lub sądami o rozszerzonej jurysdykcji, sądami okręgowymi lub sądami rejonowymi i sądami o rozszerzonej właściwości terytorialnej orzekającymi na obszarze różnych sądów apelacyjnych. Należy jednak zaznaczyć, że spory o właściwość mogą być przekazane do rozstrzygnięcia także wiceprezesom⁴².

Prezesa Sądu Najwyższego wspomaga dwóch wiceprezesów. Do wyboru i sprawowania mandatu przez wiceprzewodniczących stosuje się co do zasady przepisy dotyczące wyboru prezesa. Odrębności dotyczą tego, że w wypadku jednoczesnego wyboru wiceprezesów za

⁴⁰ Art. 62 ust. 1 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*Compete ao Presidente do Supremo Tribunal de Justiça: a) Presidir ao plenário do tribunal, ao pleno das secções especializadas e, quando a elas assista, às conferências; b) Homologar as tabelas das sessões ordinárias e convocar as sessões extraordinárias; c) Apurar o vencido nas conferências; d) Votar sempre que a lei o determine, assinando, neste caso, o acórdão; e) Dar posse aos vice-presidentes, aos juizes, ao secretário do tribunal e aos presidentes dos tribunais da Relação; f) Dirigir o tribunal, superintender nos seus serviços e assegurar o seu funcionamento normal, emitindo as ordens de serviço que tenha por necessárias; g) Exercer ação disciplinar sobre os oficiais de justiça em serviço no tribunal, relativamente a pena de gravidade inferior à de multa; h) Exercer as demais funções conferidas por lei*”.

⁴¹ Art. 62 ust. 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*Das decisões proferidas nos termos da alínea f) do número anterior cabe recurso direto para a Secção do Contencioso do Supremo Tribunal de Justiça e, nos termos da alínea g), para o plenário do Conselho Superior da Magistratura*”.

⁴² Art. 62 ust. 3 i 4 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*3. Compete ainda ao Presidente do Supremo Tribunal de Justiça conhecer dos conflitos de jurisdição cuja apreciação não pertença ao tribunal de conflitos e, ainda, dos conflitos de competência que ocorram entre: a) Os plenos das secções; b) As secções; c) Os tribunais da Relação; d) Os tribunais da Relação e os tribunais de comarca ou os tribunais de competência territorial alargada; e) Os tribunais de comarca ou tribunal de comarca e tribunal de competência territorial alargada sediados na área de diferentes tribunais da Relação. 4. A competência referida no número anterior é delegável nos vice-presidentes*”.

wybranych uważa się sędziów, którzy uzyskali największą liczbę głosów. Z kolei w wypadku uzyskania równej liczby głosów przeprowadza się drugą turę głosowania i startują tylko ci sędziowie, między którymi jest remis. Jeżeli utrzymuje się remis w drugiej turze głosowania, za wybranego uważa się najstarszego sędziego lub sędziego najstarszego stażem w Sądzie Najwyższym⁴³.

W razie nieobecności prezesa Sądu Najwyższego lub niemożności uczestniczenia w obradach zastępuje go urzędujący wiceprezes o najdłuższym stażu, a jeżeli staż pracy wiceprezesów jest równy, to wiceprezes o najdłuższym stażu w Sądzie Najwyższym. W razie nieobecności lub przeszkody w pełnieniu obowiązków przez obu wiceprezesów prezesa zastępuje sędzia o najdłuższym stażu pracy⁴⁴. Na wniosek prezesa Sądu Najwyższego, Najwyższa Rada Sądownictwa wskazuje sytuacje, w których wiceprezesi mogą być wyłączeni lub uprzywilejowani w podziale spraw⁴⁵.

Każdej izbie przewodniczy sędzia wybierany corocznie przez daną izbę. Wyboru dokonuje się w głosowaniu tajnym, bez uprzedniej dyskusji i debaty, na pierwszej sesji każdego roku sądowego, której przewodniczy w tym celu prezes Sądu Najwyższego lub delegowany przez niego jeden z wiceprezesów⁴⁶. Na prezesie izby spoczywa obowiązek przewodniczenia izbom i wykonywania funkcji w zakresie zatwierdzania harmonogramu sesji zwyczajnych i zwoływania sesji nadzwyczajnych; mianowania przewodniczącego zgromadzenia, głosowania i podpisywania orzeczeń⁴⁷.

W sądach apelacyjnych prezes wybieranych jest w głosowaniu tajnym przez sędziów sądu ze swojego grona. Ustawa odsyła analogicznie w zakresie procedury wyboru do przepisów związanych z wyborem prezesa Sądu Najwyższego⁴⁸. Podobnie jest w obszarze kompetencji

⁴³ Art. 63 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. O Presidente do Supremo Tribunal de Justiça é coadjuvado por dois vice-presidentes. 2. À eleição e ao exercício do mandato dos vice-presidentes aplica-se o disposto relativamente ao presidente, sem prejuízo do que, quanto à eleição, se estabelece nos números seguintes. 3. Havendo eleição simultânea dos vice-presidentes, consideram-se eleitos os juizes que obtenham o maior número de votos. 4. Em caso de obtenção de igual número de votos, procede-se a segundo sufrágio, ao qual concorrem apenas os juizes entre os quais o empate se verificou. 5. Subsistindo o empate no segundo sufrágio, consideram-se eleitos o juiz ou os juizes mais antigos na categoria”.

⁴⁴ Art. 64 ust. 1 i 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Nas suas faltas e impedimentos, o Presidente do Supremo Tribunal de Justiça é substituído pelo vice-presidente mais antigo no cargo ou, se for igual a antiguidade dos vice-presidentes, pelo mais antigo na categoria. 2. Faltando ou estando impedidos ambos os vice-presidentes, o Presidente é substituído pelo juiz mais antigo em exercício”.

⁴⁵ Art. 64 ust. 3 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „Tendo em conta as necessidades de serviço, o Conselho Superior da Magistratura, sob proposta do Presidente do Supremo Tribunal de Justiça, determina os casos em que os vice-presidentes podem ser isentos ou privilegiados na distribuição dos processos”.

⁴⁶ Art. 65 ust. 1 i 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Cada secção é presidida pelo juiz que, de entre os que a compõem, for anualmente eleito seu presidente pelo respetivo pleno. 2. A eleição referida no número anterior é realizada por voto secreto, sem discussão ou debate prévios, na primeira sessão de cada ano judicial presidida para esse efeito, pelo Presidente do Supremo Tribunal de Justiça ou, por sua delegação, por um dos vice-presidentes”.

⁴⁷ Art. 65 ust. 3 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „Compete ao presidente de secção presidir às secções e exercer, com as devidas adaptações, as funções referidas nas alíneas b), c) e d) do n.º 1 do artigo 62.º”.

⁴⁸ Art. 75 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Os juizes que compõem o quadro do tribunal da Relação elegem, de entre si e por escrutínio secreto, o presidente do tribunal. 2. É aplicável à eleição e ao exercício do mandato de presidente da Relação, com as necessárias adaptações, o disposto nos n.os 2 e 3 do artigo 59.º e no artigo 61.º”.

prezesa, zaś w kwestii rozpoznawania sporów o właściwość uprawnień prezesa sądu apelacyjnego ograniczają się do rozpoznawania sporów o właściwość między sądami okręgowymi na obszarze właściwości danego sądu lub między którymkolwiek z nich a sądem o rozszerzonej właściwości terytorialnej mającym siedzibę na tym obszarze. Kompetencja ta może być przekazana wiceprezesowi⁴⁹. Prezes jest również odpowiedzialny za organizację pracy wiceprezesa, sędziów i sekretarza sądu⁵⁰. W odniesieniu do decyzji wydawanych przez prezesa sądu apelacyjnego stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące prezesa Sądu Najwyższego⁵¹.

Prezesa każdego sądu apelacyjnego wspomaga i zastępuje wiceprezes, któremu może on przekazać wykonywanie swoich kompetencji. Do wyboru i sprawowania urzędu zastępcy prezesa stosuje się przepisy wskazujące kompetencje wiceprezesów Sądu Najwyższego. W razie nieobecności prezesa sądu okręgowego i przeszkód uniemożliwiających zastępstwo przez wiceprzewodniczącego, zastępuje ich najstarszy wiekiem sędzia⁵². Na wniosek prezesa sądu apelacyjnego Najwyższa Rada Sądownictwa wskazuje sytuacje, w których wiceprezes może być wyłączony lub uprzywilejowany w podziale spraw⁵³. W kwestii wyboru przewodniczących izb w sądzie apelacyjnym należy stosować odpowiednio przepisy wynikające z regulacji dotyczących Sądu Najwyższego⁵⁴.

Do stanowisk kierowniczych sądów pierwszej instancji w Portugalii należy zaliczyć: prezesa sądu okręgowego (*Presidente do tribunal de comarca*), sędziego koordynatora (*Magistrado judicial coordenador*), prokuratora koordynatora (*Magistrado do Ministério Público coordenador de comarca*), administratora sądowego (*Administrador judiciário*), Radę Zarządzającą (*Conselho de gestão*).

Każdy sąd okręgowy ma swojego prezesa, który jest powoływany z wyboru przez Najwyższą Radę Sądownictwa na okres trzech lat spośród sędziów, którzy efektywnie wykonują obowiązki sędziego mianowanego i posiadają ocenę bardzo dobrą w poprzedniej klasyfikacji służbowej lub sprawują skutecznie funkcje sędziów, mając 15 lat pracy w sądach i posiadając ostatnią klasyfikację służbową na poziomie bardzo dobrym. Najwyższa Rada Sądownictwa

⁴⁹ Art. 76 ust. 1 i 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. À competência do presidente do tribunal da Relação é aplicável, com as necessárias adaptações, o disposto nas alíneas a) a d), f), g) e h) do n.º 1 do artigo 62.º. 2. O presidente do tribunal da Relação é competente para conhecer dos conflitos de competência entre tribunais de comarca da área de competência do respetivo tribunal ou entre algum deles e um tribunal de competência territorial alargada sediado nessa área, podendo delegar essa competência no vice-presidente”.

⁵⁰ Art. 76 ust. 3 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „Compete ainda ao presidente dar posse ao vice-presidente, aos juizes e ao secretário do tribunal”.

⁵¹ Art. 76 ust. 4 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „É aplicável o disposto no n.º 2 do artigo 62.º às decisões proferidas em idênticas matérias pelo presidente do tribunal da Relação”.

⁵² Art. 77 ust. 3 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „Nas suas faltas e impedimentos, o vice-presidente é substituído pelo mais antigo dos juizes em exercício”.

⁵³ Art. 77 ust. 4 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „É aplicável ao vice-presidente o preceituado no n.º 3 do artigo 64.º”.

⁵⁴ Art. 78 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „É aplicável aos tribunais da Relação, com as necessárias adaptações, o disposto no artigo 65.º”.

może w każdej chwili odwołać prezesa sądu okręgowego, wydając uzasadnioną decyzję⁵⁵. Kadencja prezesa może być przedłużona na kolejną kadencję, po pozytywnej ocenie Najwyższej Rady Sądownictwa, z uwzględnieniem oceny wykonywania uprawnień kierowniczych i wyników uzyskanych w okręgu sądowym⁵⁶. Należy podkreślić, że pełnienie funkcji prezesa sądu wiąże się z odbyciem specjalnego szkolenia⁵⁷. W kwestii wynagrodzenia prezesa sądu przepisy stanowią, że odpowiada ono wysokości uposażenia, które otrzymują sędziowie przydzieleni do sądów centralnych, zaś po zakończeniu kadencji prezes otrzymuje wynagrodzenie odpowiadające pierwotnemu stanowisku. Dodatkowo podczas pełnienia funkcji przysługują mu koszty reprezentacyjne⁵⁸.

Prezes sądu okręgowego posiada kompetencje reprezentacyjne i zarządcze, proceduralne, administracyjne i funkcjonalne. W obszarze reprezentacji i zarządzania do jego zadań należy: reprezentowanie sądu i kierowanie nim; monitorowanie realizacji celów wyznaczonych dla służb sądowych; wspieranie organizowania spotkań poświęconych planowaniu i ocenie wyników pracy służb sądowych w okręgu sądowym; przyjęcie lub zaproponowanie właściwym organom środków mających na celu zmniejszenie biurokracji, uproszczenie procedur, wykorzystanie technologii informacyjnych i zwiększenie przejrzystości wymiaru sprawiedliwości; wydawanie opinii, ilekroć Najwyższa Rada Sądownictwa rozważa przeprowadzenie dochodzenia w okręgu sądowym; wydawanie opinii w każdym przypadku, gdy Rada Urzędników Wymiaru Sprawiedliwości (*Conselho dos Oficiais de Justiça*, COJ)⁵⁹ uzna za konieczne przeprowadzenie postępowań dotyczących służb sądowniczych i kancelarii tajnych; przygotowanie co pół roku sprawozdania na temat stanu służb sądowych i jakości orzekania⁶⁰.

⁵⁵ Art. 92 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Em cada tribunal de comarca existe um presidente. 2. O presidente do tribunal é nomeado, por escolha, pelo Conselho Superior da Magistratura, em comissão de serviço, pelo período de três anos, e sem prejuízo do disposto no artigo seguinte, de entre juizes que cumpram os seguintes requisitos: a) Exerçam funções efetivas como juizes desembargadores e possuam classificação de Muito bom em anterior classificação de serviço; ou b) Exerçam funções efetivas como juizes de direito, possuam 15 anos de serviço nos tribunais e última classificação de serviço de Muito bom. 3. A comissão de serviço pode não dar lugar à abertura de vaga e pode ser cessada a qualquer momento, mediante deliberação fundamentada do Conselho Superior da Magistratura”.

⁵⁶ Art. 93 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „A comissão de serviço do presidente do tribunal pode ser renovada por igual período, mediante avaliação favorável do Conselho Superior da Magistratura, ponderando o exercício dos poderes de gestão e os resultados obtidos na comarca”.

⁵⁷ Art. 97 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O exercício de funções de presidente do tribunal implica a aprovação em curso de formação específico”.

⁵⁸ Art. 96 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. O presidente do tribunal, que seja desembargador, aufer o vencimento correspondente ao cargo de origem. 2. O estatuto remuneratório do presidente do tribunal, quando seja juiz de direito, é equiparado ao dos juizes colocados nas secções das instâncias centrais. 3. O presidente do tribunal tem direito a despesas de representação, de montante a fixar por decreto-lei”.

⁵⁹ Rada Urzędników Wymiaru Sprawiedliwości jest organem oceniającym zasługi zawodowe i sprawującym władzę dyscyplinarną nad urzędnikami sądowymi.

⁶⁰ Art. 94 ust. 1 i 2 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Sem prejuízo da autonomia do Ministério Público e do poder de delegação, o presidente do tribunal possui competências de representação e direção, de gestão processual, administrativas e funcionais. 2. O presidente do tribunal possui as seguintes competências de representação e direção: a) Representar e dirigir o tribunal; b) Acompanhar a realização dos objetivos fixados para os serviços judiciais do tribunal; c) Promover a realização de reuniões de planeamento e de avaliação dos resultados dos serviços judiciais da

Do zadań funkcjonalnych prezesa należą: organizacja pracy sędziów; sporządzanie harmonogramów zmian i urlopów sędziów oraz przedstawianie ich do zatwierdzenia Najwyższej Radzie Sądownictwa; ustalanie wymiaru kary dyscyplinarnej; wykonywanie uprawnień dyscyplinarnych przysługujących sędziom i kuratorowi sądowemu; wykonywanie czynności dyscyplinarnych w stosunku do komorników w zakresie kar mniejszej wagi niż grzywna, a w pozostałych wypadkach nakazanie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego; wyznaczanie zastępcy sędziego w razie przeszkody w pełnieniu obowiązków przez urzędującego sędziego lub wyznaczonego zastępcę, zgodnie z wytycznymi Najwyższej Rady Sądownictwa; zapewnienie zrównoważonego udziału sędziów okręgu sądowego w szkoleniach, z poszanowaniem potrzeb służby i w porozumieniu z Najwyższą Radą Sądownictwa; uczestniczenie w procesie oceny komorników sądowych, zgodnie z warunkami określonymi w obowiązujących przepisach szczególnych, otrzymując wiedzę na temat sprawozdań z kontroli służb i ocen, z poszanowaniem ochrony danych osobowych⁶¹.

Prezes sądu ma następujące kompetencje w zakresie kierownictwa procesowego: wdrażanie metod pracy i wymiernych celów dla każdej jednostki, bez uszczerbku dla kompetencji i uprawnień, które w tej materii realizuje Najwyższa Rada Sądownictwa, a mianowicie w zakresie ustalania wskaźników odpowiedniej obsady proceduralnej; monitorowanie i ocena działalności sądu, w szczególności jakości usług wymiaru sprawiedliwości świadczonych na rzecz obywateli, poprzez uwzględnienie skarg lub odpowiedzi na kwestionariusze satysfakcji; monitorowanie ruchu proceduralnego sądu, a mianowicie identyfikowanie spraw, które są rozpatrywane przez czas uznany za nadmierny lub które nie są rozwiązywane w czasie uznanym za rozsądny, informowanie Najwyższej Rady Sądownictwa i promowanie środków, które są uzasadnione w tym zakresie; promowanie, we współpracy z innymi sędziami, stosowania środków upraszczających i usprawniających postępowanie, bez uszczerbku dla przepisów ustaw szczególnych dotyczących przyjmowania mechanizmów usprawniających

comarca; d) Adotar ou propor às entidades competentes medidas, nomeadamente, de desburocratização, simplificação de procedimentos, utilização das tecnologias de informação e transparência do sistema de justiça; e) Pronunciar-se, sempre que seja ponderada a realização de sindicâncias à comarca pelo Conselho Superior da Magistratura; f) Pronunciar-se, sempre que seja ponderada pelo Conselho dos Oficiais de Justiça a realização de sindicâncias relativamente aos serviços judiciais e à secretaria; g) Elaborar um relatório semestral sobre o estado dos serviços judiciais e a qualidade da resposta”.

⁶¹ Art. 94 ust. 3 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O presidente do tribunal possui as seguintes competências funcionais: a) Dar posse aos juizes e ao administrador judiciário; b) Elaborar os mapas de turnos e de férias dos juizes e submetê-los a aprovação do Conselho Superior da Magistratura; c) Exercer a ação disciplinar sobre os oficiais de justiça, relativamente a pena de gravidade inferior à de multa, e, nos restantes casos, ordenar a instauração de processo disciplinar, com exceção daqueles a que se reporta a alínea k) do n.º 1 do artigo 101.º; d) Nomear um juiz substituto, em caso de impedimento do titular ou do substituto designado, de acordo com orientações genéricas do Conselho Superior da Magistratura; e) Assegurar a frequência equilibrada de ações de formação pelos juizes da comarca, com respeito pelas necessidades do serviço e em articulação com o Conselho Superior da Magistratura; f) Participar no processo de avaliação dos oficiais de justiça, nos termos da legislação específica aplicável, com exceção daqueles a que se reporta a alínea l) do n.º 1 do artigo 101.º, sendo-lhe dado conhecimento dos relatórios das inspeções aos serviços e das avaliações, respeitando a proteção dos dados pessoais”.

postępowanie przez prezesa sądu lub przez sędziego; proponowanie Najwyższej Radzie Sądownictwa tworzenia i wygaszania innych stopni specjalizacji w jednostkach procesowych, a mianowicie w zakresie drobnych roszczeń; proponowanie Najwyższej Radzie Sądownictwa przeniesienia sędziów, z poszanowaniem zasady specjalizacji sędziów, do innego sądu lub trybunału w tym samym okręgu lub przydzielenia spraw do rozpatrzenia i rozstrzygnięcia przez sędziego innego niż ich sędzia tytułarny, w celu zrównoważenia obciążenia proceduralnego i skuteczności służb; proponowanie Najwyższej Radzie Sądownictwa wykonywania funkcji przez sędziów w więcej niż jednym sądzie lub trybunale w tym samym okręgu sądowym, z zachowaniem zasady specjalizacji sędziów, z uwzględnieniem potrzeb służb i istniejącej potrzeby procesowej; wnioskowanie o dostarczenie dodatkowych potrzeb w zakresie reagowania, mianowicie poprzez odwołanie się do uzupełniających ram sędziowskich. Co istotne, przeniesienie sędziów i zmiany w zakresie przydzielania spraw muszą zostać poprzedzone zgodą sędziego, którego dotyczy tego rodzaju procedowanie⁶².

W zakresie kompetencji administracyjnych prezes sądu posiada następujące kompetencje administracyjne: sporządzanie rocznych i wieloletnich planów działalności oraz sprawozdań z działalności; opracowywanie przepisów wewnętrznych dotyczących służby sądowej w okręgu sądowym, po wysłuchaniu sędziego koordynatora prokuratury i kuratora sądowego; udział w opracowywaniu i realizacji działań na rzecz organizacji i modernizacji okręgu sądowego, planowanie, w zakresie działania magistratu sądowego, zapotrzebowania na zasoby ludzkie⁶³.

⁶² Art. 94 ust. 4 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O presidente do tribunal possui as seguintes competências de gestão processual, que exerce com observância do disposto nos artigos 90.º e 91.º: a) Implementar métodos de trabalho e objetivos mensuráveis para cada unidade orgânica, sem prejuízo das competências e atribuições que, nessa matéria, prossegue o Conselho Superior da Magistratura, designadamente na fixação dos indicadores do volume processual adequado; b) Acompanhar e avaliar a atividade do tribunal, em particular a qualidade do serviço de justiça prestado aos cidadãos, tomando designadamente por referência as reclamações ou as respostas a questionários de satisfação; c) Acompanhar o movimento processual do tribunal, identificando, designadamente, os processos que estão pendentes por tempo considerado excessivo ou que não são resolvidos em prazo considerado razoável, informando o Conselho Superior da Magistratura e promovendo as medidas que se justifiquem; d) Promover, com a colaboração dos demais juizes, a aplicação de medidas de simplificação e agilização processuais, sem prejuízo do disposto em legislação específica quanto à adoção de mecanismos de agilização processual pelo presidente do tribunal ou pelo juiz; e) Propor ao Conselho Superior da Magistratura a criação e extinção de outros graus de especialização nas unidades de processos, designadamente para as pequenas causas; f) Propor ao Conselho Superior da Magistratura a reafetação de juizes, respeitado o princípio da especialização dos magistrados, a outro tribunal ou juízo da mesma comarca ou a afetação de processos para tramitação e decisão a outro juiz que não o seu titular, tendo em vista o equilíbrio da carga processual e a eficiência dos serviços; g) Propor ao Conselho Superior da Magistratura o exercício de funções de juizes em mais do que um tribunal ou juízo da mesma comarca, respeitado o princípio da especialização dos magistrados, ponderadas as necessidades dos serviços e o volume processual existente; h) Solicitar o suprimento de necessidades de resposta adicional, nomeadamente através do recurso aos quadros complementares de juizes”.

⁶³ Art. 94 ust. 8 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O presidente do tribunal possui as seguintes competências administrativas: a) Elaborar os planos anuais e plurianuais de atividades e relatórios de atividades; b) Elaborar os regulamentos internos dos serviços judiciais da comarca, ouvido o magistrado do Ministério Público coordenador e o administrador judiciário; c) Participar na conceção e execução das medidas de organização e modernização da comarca; d) Planear, no âmbito da magistratura judicial, as necessidades de recursos humanos”.

Prezes sądu wykonuje również kompetencje przekazane mu przez Najwyższą Radę Sądownictwa⁶⁴. W celu monitorowania działalności sądów i trybunałów w okręgu sądowym, w tym danych dotyczących czasu trwania postępowań i produktywności, udostępnia się dane informatyczne z systemu sądowniczego, z zachowaniem ochrony danych osobowych.

Od aktów administracyjnych i zarządzeń wydanych przez prezesa sądu przysługuje odwołanie, bez skutku zawieszającego, do Najwyższej Rady Sądownictwa, które należy wnieść w terminie 20 dni roboczych⁶⁵.

Jeżeli w tym samym sądzie lub na tej samej rozprawie wykonuje swoje funkcje więcej niż pięciu sędziów, prezes sądu, po wysłuchaniu sędziów, może zaproponować Najwyższej Radzie Sądowniczej wyznaczenie sędziego koordynatora na jedną lub kilka rozpraw, po uzyskaniu jej uprzedniej zgody. Sędzia koordynator wykonuje powierzone mu zadania pod kierownictwem prezesa sądu. W każdej chwili może zostać on odwołany z funkcji przez prezesa sądu. Na każde żądanie prezesa sądu składa sprawozdanie z wykonania powierzonych mu zadań. Może uczestniczyć w specjalnym szkoleniu, które jest obowiązkowe dla prezesów sądów⁶⁶.

W każdym okręgu jest jeden administrator sądowy, który działa pod kierownictwem prezesa sądu, a w zakresie spraw przynależnych prokuraturze – pod nadzorem prokuratora koordynatora. Administratora powołuje prezes sądu na trzyletnią kadencję, po zasięgnięciu opinii prokuratora koordynującego, spośród pięciu kandydatów wybranych wcześniej przez Ministerstwo Sprawiedliwości (*Ministério da Justiça*). Zasady naboru i warunki sprawowania urzędu określa dekret, który ustala ustrój obowiązujący w organizacji i funkcjonowaniu sądownictwa⁶⁷. Kadencja administratora może zostać przedłużona przez prezesa sądu na kolejne trzy lata, po uwzględnieniu oceny wykonywania powierzonych mu zadań oraz wyników uzyskanych w okręgu sądowym oraz po wysłuchaniu prokuratora koordynującego

⁶⁴ Art. 94 ust. 9 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O presidente do tribunal exerce ainda as competências que lhe forem delegadas pelo Conselho Superior da Magistratura”.

⁶⁵ Art. 98 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: Cabe recurso necessário, sem efeito suspensivo, para o Conselho Superior da Magistratura, a interpor no prazo de 20 dias úteis, dos atos e regulamentos administrativos emitidos pelo presidente da comarca”.

⁶⁶ Art. 95 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Quando no mesmo tribunal ou juízo exercem funções mais de cinco juizes, o presidente do tribunal, ouvidos aqueles, pode propor ao Conselho Superior da Magistratura a nomeação de um magistrado judicial coordenador, para um ou mais juízos, obtida a prévia concordância deste. 2. O magistrado judicial coordenador exerce, sob orientação do presidente do tribunal, as competências que este lhe delegar, sem prejuízo do respetivo poder de avocação, devendo prestar contas do seu exercício sempre que para tal solicitado pelo presidente do tribunal. 3. O magistrado judicial coordenador pode frequentar o curso referido no artigo 97.º”.

⁶⁷ Art. 104 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Em cada comarca existe um administrador judiciário. 2. O administrador judiciário, ainda que no exercício de competências próprias, atua sob a orientação genérica do juiz presidente do tribunal, excecionados os assuntos que respeitem exclusivamente ao funcionamento do Ministério Público, caso em que atua sob orientação genérica do magistrado do Ministério Público coordenador. 3. O administrador judiciário é nomeado em comissão de serviço, pelo período de três anos, pelo juiz presidente do tribunal, ouvido o magistrado do Ministério Público coordenador, escolhido de entre cinco candidatos, previamente selecionados pelo Ministério da Justiça. 4. As regras de recrutamento e as condições de exercício do cargo são fixadas no decreto-lei que estabelece o regime aplicável à organização e funcionamento dos tribunais judiciais”.

i uzyskaniu zgody właściwej służby Ministerstwa Sprawiedliwości⁶⁸. Wykonywanie funkcji administratora sądowego wymaga odbycia specjalnego szkolenia⁶⁹.

Do zadań administratora sądowego należy: kierowanie służbami rejestrującymi; zatwierdzanie urlopów komorników sądowych i innych pracowników oraz zatwierdzanie ich rocznych planów; tymczasowe przeniesienie komorników sądowych w obrębie danego okręgu sądowego i w granicach określonych prawem, w drodze należycie uzasadnionej decyzji i w każdym przypadku, gdy skorzystanie z usług komorników sądowych pozostających w gotowości okaże się niemożliwe; zarządzanie, pod kierunkiem prezesa sądu, korzystaniem z sal rozpraw; zapewnienie istnienia warunków dostępności do usług sądowych oraz utrzymanie jakości i bezpieczeństwa istniejących przestrzeni; regulowanie wykorzystania parkingów lub prywatnych miejsc parkingowych dla pojazdów, jeśli są dostępne; zapewnienie, we współpracy z właściwymi służbami Ministerstwa Sprawiedliwości, właściwego zarządzania, użytkowania, konserwacji i utrzymania przestrzeni i sprzętu przydzielonego służbom sądowym; zapewnienie, we współpracy z właściwymi służbami Ministerstwa Sprawiedliwości, konserwacji lokali oraz nieruchomości wspólnej i wyposażenia, a także podejmowanie lub proponowanie działań mających na celu ich racjonalne wykorzystanie; zapewnienie podziału budżetu po jego zatwierdzeniu; wykonywanie, we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości, budżetu okręgu sądowego; coroczne publikowanie danych statystycznych regionu. W większości wymienionych spraw administrator wysłuchuje prezesa sądu i prokuratora koordynującego. Administrator może również wykonywać kompetencje przekazane lub subdelegowane mu przez organy Ministerstwa Sprawiedliwości bądź prezesa okręgu sądowego. Ministerstwo Sprawiedliwości może także zezwolić administratorowi na wykonanie każdej zwykłej czynności administracyjnej w ramach właściwości tych podmiotów w drodze aktu przekazania uprawnień. Z kolei sam administrator sądowy może przekazać lub subdelegować uprawnienia w zakresie zarządzania sekretarzom sądowym. Od jego orzeczeń przysługuje odwołanie, bez skutku zawieszającego, do Najwyższej Rady Sądownictwa, a w zakresie spraw przynależnych prokuraturze – do Najwyższej Rady Prokuratury (*Conselho Superior do Ministério Público*)⁷⁰.

⁶⁸ Art. 105 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*A comissão de serviço do administrador judiciário pode ser renovada por igual período, pelo juiz presidente da comarca, ponderando o exercício dos poderes cometidos e os resultados obtidos na comarca, ouvido o magistrado do Ministério Público coordenador e obtida a concordância do serviço competente do Ministério da Justiça*”.

⁶⁹ Art. 107 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*O exercício de funções de administrador judiciário implica a aprovação em curso de formação específico*”.

⁷⁰ Art. 106 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „*1. O administrador judiciário tem as seguintes competências próprias: a) Dirigir os serviços da secretaria; b) Autorizar o gozo de férias dos oficiais de justiça e dos demais trabalhadores e aprovar os respetivos mapas anuais; c) Recolocar transitoriamente oficiais de justiça dentro da respetiva comarca e nos limites legalmente definidos, mediante decisão devidamente fundamentada e sempre que se mostre inviabilizado o recurso a oficiais de justiça que se encontrem no regime da disponibilidade; d) Gerir, sob orientação do juiz presidente, a utilização das salas de audiência; e) Assegurar a existência de condições de acessibilidade aos serviços do tribunal*

W skład rady zarządzającej wchodzi: prezes sądu jako jej przewodniczący, prokurator koordynujący i administrator sądowy. Przedmiotem obrad tego gremium pozostają sprawy dotyczące: zatwierdzania półrocznych sprawozdań, dotyczących stanu usług i jakości odpowiadzi, które są przesyłane do wiadomości Najwyższej Radzie Sądownictwa, Najwyższej Radzie Prokuratury i Ministerstwu Sprawiedliwości; zatwierdzanie projektu budżetu okręgu sądowego, który zostaje przedłożony do ostatecznego zatwierdzenia Ministerstwu Sprawiedliwości, w oparciu o środki uprzednio przez nie ustalone; wprowadzanie zmian w budżecie; planowanie i ocena wyników okręgu sądowego; zatwierdzanie propozycji zmian na mapie obsady personalnej, z zachowaniem granic ustalonych dla ewidencji okręgu, o czym należy poinformować Ministerstwo Sprawiedliwości; zatwierdzanie, na koniec każdego roku sądowego, sprawozdania z zarządzania zawierającego informacje dotyczące stopnia realizacji ustalonych celów, ze wskazaniem przyczyn głównych odchyleń, które jest przekazywane Radom i Ministerstwu Sprawiedliwości; monitorowanie wykonania budżetu. Na spotkania z radą zarządzającą mogą być zapraszani członkowie rady doradczej⁷¹.

e a manutenção da qualidade e segurança dos espaços existentes; f) Regular a utilização de parques ou lugares privativos de estacionamento de veículos, quando deles disponha; g) Providenciar, em colaboração com os serviços competentes do Ministério da Justiça, pela correta gestão, utilização, manutenção e conservação dos espaços e equipamentos afetos aos serviços do tribunal; h) Providenciar, em colaboração com os serviços competentes do Ministério da Justiça, pela conservação das instalações e dos bens e equipamentos comuns, bem como tomar ou propor medidas para a sua racional utilização; i) Assegurar a distribuição do orçamento, após a respetiva aprovação; j) Executar, em colaboração com o Ministério da Justiça, o orçamento da comarca; k) Divulgar anualmente os dados estatísticos da comarca. 2. No exercício das competências referidas nas alíneas b), c), g) e i) do número anterior, o administrador judiciário ouve o presidente do tribunal e o magistrado do Ministério Público coordenador. 3. O administrador judiciário exerce ainda as competências que lhe forem delegadas ou subdelegadas pelos órgãos próprios do Ministério da Justiça ou pelo juiz presidente da comarca. 4. Para efeitos do disposto no número anterior, os órgãos próprios do Ministério da Justiça podem permitir, através de um ato de delegação de poderes, que o administrador pratique qualquer ato de administração ordinária inserido na competência daquelas entidades. 5. O administrador judiciário pode delegar ou subdelegar nos secretários de justiça as competências de gestão, sem prejuízo de avocação. 6. Das decisões do administrador judiciário proferidas no âmbito das suas competências cabe recurso necessário, sem efeito suspensivo, para o Conselho Superior da Magistratura, ressalvadas as proferidas nos termos da parte final do n.º 2 do artigo 104.º, em que cabe recurso necessário, sem efeito suspensivo, para o Conselho Superior do Ministério Público”.

⁷¹ Art. 108 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Integram o conselho de gestão da comarca o juiz presidente do tribunal, que preside, o magistrado do Ministério Público coordenador e o administrador judiciário. 2. De forma a garantir a plena articulação entre os órgãos de gestão, bem como o cumprimento dos objetivos estabelecidos para a comarca, são sujeitas a deliberação as seguintes matérias: a) Aprovação dos relatórios semestrais referidos na alínea g) do n.º 2 do artigo 94.º e na alínea b) do n.º 1 do artigo 101.º, relativos ao estado dos serviços e qualidade da resposta, os quais são remetidos para conhecimento ao Conselho Superior da Magistratura, ao Conselho Superior do Ministério Público e ao Ministério da Justiça; b) Aprovação do projeto de orçamento para a comarca, a submeter a aprovação final do Ministério da Justiça, com base na dotação por este previamente estabelecida; c) Promoção de alterações orçamentais; d) O planeamento e a avaliação dos resultados da comarca, tendo designadamente em conta as avaliações a que se refere a alínea b) do n.º 4 do artigo 94.º e a alínea o) do n.º 1 do artigo 101.º; e) Aprovação de proposta de alteração ao mapa de pessoal, observados os limites fixados para a secretaria da comarca, a qual deve ser comunicada ao Ministério da Justiça antes do início do prazo de apresentação de candidaturas ao movimento anual; f) Aprovação, no final de cada ano judicial, de relatório de gestão que contenha informação respeitante ao grau de cumprimento dos objetivos estabelecidos, indicando as causas dos principais desvios, o qual é comunicado aos Conselhos Superiores e ao Ministério da Justiça. 3. O conselho de gestão tem competência para acompanhar a execução orçamental em conformidade com o previsto na alínea j) do n.º 1 do artigo 106.º. 4. As alterações previstas na alínea c) do n.º 2 são enquadradas em orientações genéricas fixadas anualmente pelo Ministério da Justiça. 5. O relatório a que se refere a alínea f) do n.º 2 é publicitado nas páginas eletrónicas dos Conselhos Superiores e do Ministério da Justiça. 6. Podem ser convidados a reunir com o conselho de gestão os membros do conselho consultivo a que se refere o n.º 2 do artigo seguinte”.

Rada doradcza jest organem działającym w każdym okręgu, składającym się z prezesa sądu, który jej przewodniczy; prokuratora koordynatora Prokuratury Generalnej, administratora sądu, jednego przedstawiciela sędziów okręgu sądowego, wybranego przez sędziów; jednego przedstawiciela prokuratorów okręgowych, wybranego przez prokuratorów; jednego przedstawiciela kuratorów sądowych, wybranego przez kuratorów; jednego przedstawiciela komorników sądowych urzędujących w okręgu sądowym, wybranego przez komorników; jednego przedstawiciela izby adwokackiej (*Ordem dos Advogados*), mającej siedzibę w okręgu sądowym; jednego przedstawiciela Zakonu Adwokatów i Pracowników Egzekucyjnych (*Ordem dos Solicitadores e dos Agentes de Execução*) z siedzibą w okręgu sądowym; dwóch przedstawicieli gmin włączonych do okręgu sądowego; przedstawicieli użytkowników usług wymiaru sprawiedliwości, wskazanych przez pozostałych członków rady, w liczbie nie większej niż trzy osoby. Rada doradcza odbywa posiedzenia zwyczajne raz na kwartał, a posiedzenia nadzwyczajne zawsze, gdy zwoła je prezes sądu, z jego inicjatywy lub na wniosek jednej trzeciej jej członków. W posiedzeniach rady mogą również uczestniczyć, bez prawa głosu, osoby lub podmioty, których obecność zostanie uznana za niezbędną dla wyjaśnienia rozpatrywanych spraw, gdy zwoła je odpowiedni przewodniczący. Za pełnienie funkcji w Radzie Konsultacyjnej nie przysługuje wynagrodzenie, przy czym przedstawicielom organów wymiaru sprawiedliwości przysługuje na ich wniosek zwrot kosztów diety, o ile posiedzenia Rady Konsultacyjnej wiążą się z podróżami między gminami⁷².

Obowiązkiem rady konsultacyjnej jest wydanie opinii na temat: rocznego i wieloletniego planu działalności oraz sprawozdania z działalności; przepisów wewnętrznych sądu i sądów go integrujących; spraw administracyjnych oraz spraw organizacji i funkcjonowania okręgu sądowego należącego do kompetencji prezesa sądu; potrzeb kadrowych sądu; zapotrzebowania sądu i prokuratury na zasoby ludzkie oraz budżet, proponując, w razie potrzeby, niezbędne zmiany i informując o nich Najwyższą Radę Sądownictwa, Najwyższą Radę Prokuratury, Ministerstwo Sprawiedliwości i izbę adwokacką.

⁷² Art. 109 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Em cada comarca existe um conselho com funções consultivas. 2. O conselho consultivo tem a seguinte composição: a) O presidente do tribunal, que preside; b) O magistrado do Ministério Público coordenador; c) O administrador judiciário; d) Um representante dos juizes da comarca, eleito pelos seus pares; e) Um representante dos magistrados do Ministério Público da comarca, eleito pelos seus pares; f) Um representante dos oficiais de justiça em exercício de funções na comarca, eleito pelos seus pares; g) Um representante da Ordem dos Advogados, com escritório na comarca; h) Um representante da Ordem dos Solicitadores e dos Agentes de Execução, com escritório na comarca; i) Dois representantes dos municípios integrados na comarca; j) Representantes dos utentes dos serviços de justiça, cooptados pelos demais membros do conselho, no máximo de três. 3. O conselho consultivo reúne ordinariamente uma vez por trimestre e extraordinariamente sempre que convocado pelo presidente do tribunal, por sua iniciativa ou mediante solicitação de um terço dos seus membros. 4. Podem participar ainda nas reuniões do conselho consultivo, sem direito a voto, por convocação do respetivo presidente, quaisquer pessoas ou entidades cuja presença seja considerada necessária para esclarecimento dos assuntos em apreciação. 5. O exercício dos cargos do conselho consultivo não é remunerado, havendo lugar ao pagamento de ajudas de custo, quando solicitado, aos representantes referidos nas alíneas d) a h) do n.º 2, desde que as reuniões do conselho consultivo impliquem deslocações entre municípios”.

Do kompetencji rady doradczej należy również wypowiadanie się w następujących sprawach: odpowiedzi sądu na wnioski i oczekiwania społeczeństwa; istnienie i utrzymanie warunków dostępności oraz jakości przestrzeni i usług sądu; użytkowanie, utrzymanie i konserwacja sprzętu przydzielonego poszczególnym służbom; rozwiązywanie problemów służbowych zgłaszanych przez przedstawicieli zawodów sędziowskich lub przedstawianych przez któregośkolwiek z członków, ich badanie i przedstawianie wniosków prezesowi sądu; skargi lub zażalenia otrzymane od społeczeństwa na organizację i funkcjonowanie w ogóle sądu okręgowego bądź którejkolwiek z jego służb, jak również na funkcjonowanie systemu dostępu do prawa, analizowanie ich i przedstawianie prezesowi sądu, prokuratorowi koordynatorowi, dyrektorowi generalnemu administracji wymiaru sprawiedliwości oraz przedstawicielowi izby adwokackiej sugestii lub wniosków mających na celu usunięcie uchybień i sprzyjanie ich poprawie⁷³.

⁷³ Art. 110 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Compete ao conselho consultivo dar parecer sobre: a) Os planos anuais e plurianuais de atividades e relatórios de atividades; b) Os regulamentos internos do tribunal e dos juízos que o integram; c) Questões administrativas e de organização e funcionamento da comarca da competência do juiz presidente; d) As necessidades de recursos humanos do tribunal e do Ministério Público e sobre o orçamento, propondo, se for caso disso, as necessárias alterações, dele dando conhecimento ao Conselho Superior da Magistratura, ao Conselho Superior do Ministério Público, ao Ministério da Justiça e à Ordem dos Advogados. 2. Compete ainda ao conselho consultivo pronunciar-se sobre as seguintes matérias: a) Evolução da resposta do tribunal às solicitações e expectativas da comunidade; b) Existência e manutenção de condições de acessibilidade e qualidade dos espaços e serviços do tribunal; c) Utilização, manutenção e conservação dos equipamentos afetos aos respetivos serviços; d) Resolução de problemas de serviço suscitados pelos representantes das profissões judiciais ou apresentados por qualquer um dos seus membros, estudando-os e apresentando propostas ao presidente do tribunal; e) Reclamações ou queixas recebidas do público sobre a organização e funcionamento em geral do tribunal de comarca ou de algum dos seus serviços, bem como sobre o funcionamento do regime de acesso ao direito, estudando-as e apresentando ao presidente do tribunal, ao magistrado coordenador do Ministério Público, ao diretor-geral da Administração da Justiça e ao representante da Ordem dos Advogados sugestões ou propostas destinadas a superar deficiências e a fomentar o seu aperfeiçoamento; f) Outras questões que lhe sejam submetidas pelo presidente do tribunal”; por. A. Álvarez Alarcón, *El jurado en Portugal: Estatuto, competencia y procedimiento de selección*, „Anuario de la Facultad de Derec. Universidad de Extremadura” 1987, nr 5, s. 249–276.

5. Stan spoczynku sędziego

Sędziowie, którzy przechodzą w stan spoczynku z przyczyn niedyscyplinarnych, po osiągnięciu wieku i stażu pracy przewidzianych w załączniku nr II do ustawy nr 21/85 o statucie sędziów⁷⁴ są uznawani za emerytów, pod warunkiem posiadania co najmniej 25 lat pracy w sądownictwie, z których ostatnie 5 musi być wykonywane nieprzerwanie w okresie poprzedzającym przejście w stan spoczynku, z wyjątkiem sytuacji, gdy przerwa jest spowodowana przyczynami zdrowotnymi lub wykonywaniem funkcji publicznych wynikających z zadań służbowych. Sędziowie ci są nadal związani obowiązkami statutowymi i pozostają związani z sądem, którego byli pracownikiem. Korzystają z tytułów, wyróżnień, szczególnych praw i gwarancji odpowiadających ich kategorii zaszerzegowania oraz mogą uczestniczyć w uroczystych ceremoniach odbywających się w tym sądzie, występując w stroju zawodowym. Zajmują wówczas miejsce na prawo od sędziów w służbie czynnej.

Sędziom w stanie spoczynku przysługują niektóre uprawnienia, które ustawa przewiduje dla czynnych sędziów, w tym m.in. bezpłatne używanie broni klasy B; szczególny nadzór nad ich osobą, rodziną i mieniem, o który mogą wystąpić w nagłych wypadkach, ilekroć wymagają tego poważne względy bezpieczeństwa; bezpłatne korzystanie z transportu lotniczego między regionami autonomicznymi a kontynentalną częścią Portugalii, w sposób ustalany w rozporządzeniu⁷⁵; zwolnienie od kosztów w sprawach, w których sędzia jest stroną główną lub mającą interes prawny w rozstrzygnięciu z tytułu pełnienia funkcji; odliczenie od dochodu, dla celów podatku dochodowego od osób fizycznych, kwot wydatkowanych na podnoszenie kwalifikacji zawodowych i strój zawodowy, do wysokości ustalonej corocznie w ustawie budżetowej państwa. W celu identyfikacji osoby sędziego oraz możliwości korzystania z ww. uprawnień sędziemu przysługuje prawo do karty identyfikacyjnej

⁷⁴ Poczynawszy od 2020 r. – ukończenie 65 roku życia i 40 lat stażu pracy. Wiek emerytalny był stopniowo zwiększany corocznie od 2011 r.

⁷⁵ Akt prawny wydawany przez Ministra Sprawiedliwości na wniosek, za pośrednictwem Najwyższej Rady Sądownictwa.

zawierającej jego dane osobowe. Z kolei radców prawnych nie pochodzących ze środowiska sędziowskiego oraz sędziów powyżej 40 roku życia w dniu przyjęcia do Centrum Szkolenia Kadr Wymiaru Sprawiedliwości (*Centro de Estudos Judiciários*) nie obowiązuje wymóg 25 lat pracy w sądownictwie⁷⁶. Wnioski o przyznanie emerytury lub renty przesyła się do Najwyższej Rady Sądownictwa, która przekazuje je instytucji ubezpieczeń społecznych właściwej do ich przyznania⁷⁷.

Sędziowie, którzy z powodu niezdolności do pracy, w tym upośledzenia sprawności fizycznej lub intelektualnej ujawniających się przy normalnym wykonywaniu funkcji, nie mogą nadal wykonywać swoich funkcji bez poważnej uciążliwości, przechodzą w stan spoczynku z powodu niezdolności do pracy lub niepełnosprawności. W takiej sytuacji w terminie 30 dni zawiadamiają o tym, że zamierzają złożyć wniosek o emeryturę lub rentę, lub przedstawiają na piśmie uwagi, które uznają za stosowne. Jeżeli zaś nie dotrzymają tego terminu, wówczas Najwyższa Rada Sądownictwa, w drodze decyzji z uzasadnieniem i z załączeniem dokumentów niezbędnych do dalszego procedowania, kieruje takiego sędziego na badania lekarskie i poddanie go komisji lekarskiej w celu weryfikacji niezdolności do wykonywania funkcji. W tym samym terminie Rada może również przesłać pytania do zespołu medycznego, a ten z kolei w ramach współpracy z Radą zwraca się do niej o informacje niezbędne do wydania opinii końcowej. Jeżeli ułomność sędziego przeszkadza lub uniemożliwia mu wykonywanie funkcji, wówczas Najwyższa Rada Sądownictwa może postanowić o natychmiastowym zawieszeniu go w czynnościach sędziego. Należy jednak podkreślić, że takie zawieszenie nie może uchybiać godności sędziego, a także nie ma wpływu na wysokość pobieranego przez niego świadczenia⁷⁸.

⁷⁶ Art. 64 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. Consideram-se jubilados os magistrados judiciais que se aposentem ou reformem, por motivos não disciplinares, com a idade e o tempo de serviço previstos no anexo ii da presente lei e desde que contem, pelo menos, 25 anos de serviço na magistratura, dos quais os últimos 5 tenham sido prestados ininterruptamente no período que antecedeu a jubilação, excepto se o período de interrupção for motivado por razões de saúde ou se decorrer do exercício de funções públicas emergentes de comissão de serviço. 2. Os magistrados jubilados continuam vinculados aos deveres estatutários e ligados ao tribunal de que faziam parte, gozam dos títulos, honras, direitos especiais e garantias correspondentes à sua categoria e podem assistir de traje profissional às cerimónias solenes que se realizem no referido tribunal, tomando lugar à direita dos magistrados em serviço ativo. 3. Aos magistrados jubilados é aplicável o disposto nas alíneas b) a g) do n.º 1 e no n.º 4 do artigo 17.º e nos n.os 2 e 3 do artigo 26.º-A. 4. Aos juízes conselheiros não oriundos da magistratura e aos magistrados com mais de 40 anos de idade na data de admissão no Centro de Estudos Judiciários não é aplicável o requisito de 25 anos de tempo de serviço na magistratura previsto no n.º 1”.

⁷⁷ Art. 65 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „Os requerimentos para aposentação ou reforma são enviados ao Conselho Superior da Magistratura, que os remete à instituição de proteção social competente para a atribuir”.

⁷⁸ Art. 66 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. São aposentados por incapacidade ou reformados por invalidez os magistrados judiciais que, por debilidade ou entorpecimento das faculdades físicas ou intelectuais, manifestados no exercício normal da função, não possam manter esse exercício sem grave transtorno da justiça ou dos respetivos serviços. 2. Os magistrados que se encontrem na situação referida no número anterior são notificados para, no prazo de 30 dias: a) Requererem a aposentação ou reforma; ou b) Apresentarem, por escrito, as observações que tiverem por convenientes. 3. Decorrido o prazo referido no número anterior sem formulação do requerimento de aposentação ou reforma, o Conselho Superior da Magistratura, por deliberação fundamentada e acompanhada dos documentos necessários à instrução do processo, promove, junto do sistema de proteção social competente, a apresentação do magistrado judicial a exame médico e submissão a junta médica para verificação da incapacidade para o exercício das suas funções, nos termos

Alternatywnie w stosunku do przejścia na emeryturę lub rentę sędzia może wystąpić z wnioskiem o przekwalifikowanie zawodowe, jeżeli trwała niezdolność wynika z choroby naturalnej, choroby zawodowej lub wypadku w czasie pracy, które czynią go niezdolnym do pełnienia funkcji sędziego, ale zdolnym do wykonywania innych zadań. Postępowanie administracyjne prowadzące do przekwalifikowania uwarunkowanego trwałą niezdolnością do pracy wszczyna się w terminie 30 dni, z wyjątkiem sytuacji, gdy niezdolność ta powstała w wyniku choroby zawodowej lub wypadku przy pracy. W postępowaniu tym Najwyższa Rada Sądownictwa uwzględnia: opinię komisji lekarskiej, predyspozycje i opinię wnioskodawcy w zakresie możliwości podejmowania innych zadań oraz potrzebę i wakaty w ramach służby publicznej. Jeśli nie ma wolnych miejsc w obszarze sądownictwa, sędzia może wnioskować o umieszczenie go w administracji publicznej na stanowisku odpowiadającym jego kwalifikacjom akademickim i zawodowym. W takim wypadku procedurę przekazuje się członkowi rządu odpowiedzialnemu za wymiar sprawiedliwości w celu dokonania przez niego oceny i podjęcia decyzji. Przekwalifikowanie zawodowe powoduje utratę statusu sędziego⁷⁹.

Kwestie nieuregulowane w ustawie o statucie sędziów, czyli przejście w stan spoczynku oraz warunki przejścia w stan spoczynku znajdują się w aktach prawnych dotyczących ogólnie pracowników pełniących funkcje publiczne i ich statutu o emeryturach (*Estatuto da Aposentação*)⁸⁰.

previstos no n.º 1. 4. No mesmo prazo, o Conselho pode ainda apresentar quesitos à junta médica referida no número anterior. 5. Para aferição da incapacidade funcional nos termos do n.º 3, a junta médica solicita ao Conselho Superior da Magistratura a informação tida por pertinente. 6. No caso previsto no n.º 1, o Conselho Superior da Magistratura pode determinar a imediata suspensão do exercício de funções do magistrado cuja incapacidade especialmente a justifique. 7. A suspensão prevista no presente artigo é executada por forma a serem resguardados o prestígio da função e a dignidade do magistrado e não tem efeito sobre as remunerações auferidas”.

⁷⁹ Art. 67 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. Em alternativa à aposentação ou reforma previstas no artigo anterior, o magistrado judicial pode requerer a reconversão profissional, quando a incapacidade permanente decorra de doença natural, doença profissional ou acidente em serviço que o torne incapaz para o exercício das suas funções mas apto para o desempenho de outras. 2. O procedimento administrativo que conduz à reconversão determinada por incapacidade permanente deve ser iniciado dentro do prazo indicado no n.º 2 do artigo anterior, salvo se a incapacidade tiver sido originada por doença profissional ou acidente em serviço. 3. No procedimento de reconversão profissional, o Conselho Superior da Magistratura deve ter em consideração: a) O parecer da junta médica; b) As aptidões e a opinião do requerente sobre a área funcional de inserção; c) O interesse, a conveniência do serviço e a existência de vagas disponíveis de preenchimento pelo Conselho. 4. Não existindo vagas, o magistrado judicial pode requerer a sua colocação na administração pública, em lugar adequado às suas qualificações académicas e profissionais, caso em que o procedimento é enviado ao membro do Governo responsável pela área da justiça para efeitos de apreciação e decisão. 5. A reconversão profissional prevista no número anterior implica a perda da condição de magistrado judicial, determinando, nos termos da alínea c) do n.º 1 do artigo 70.º, a cessação de funções”.

⁸⁰ Art. 69 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „As matérias não expressamente reguladas no presente Estatuto, designadamente as condições de aposentação ou reforma dos magistrados judiciais, regem-se, com as necessárias adaptações, pelo regime estabelecido para os trabalhadores em funções públicas, nomeadamente no Estatuto da Aposentação, aprovado pelo Decreto-Lei n.º 498/72, de 9 de dezembro, nas Leis n.os 60/2005, de 29 de dezembro, 52/2007, de 31 de agosto, 11/2008, de 20 de fevereiro, e 3-B/2010, de 28 de abril”.

6. Instytucja delegowania sędziego

Zmiany w zakresie obsady sądów w Portugalii przeprowadza się w lipcu, przy czym przewidywane wakaty na stanowiskach sędziowskich ogłasza się wcześniej. Poza tym trybem zwyczajnym przeniesienia sędziów można dokonać tylko wtedy, gdy jest to niezbędne z uwagi na względy dyscyplinarne lub potrzebę obsadzenia wolnych stanowisk sędziowskich. W takiej sytuacji informacja o przeniesieniu powinna być ogłaszana z co najmniej 30-dniowym wyprzedzeniem, a przewidywane wolne stanowiska sędziowskie trzeba podać do publicznej wiadomości. Co warto podkreślić, przeniesienia sędziów, ich zaszeregowanie oraz rozmieszczenie w sądach pierwszej instancji oraz sądach apelacyjnych należy wyłącznie do Najwyższej Rady Sądownictwa⁸¹.

W siedzibach sądów apelacyjnych można tworzyć grupy sędziów do oddelegowania do sądów pierwszej instancji, na poziomie każdego z sądów okręgowych w sytuacjach, gdy urzędujący sędziowie są nieobecni lub nie mogą wykonywać swoich funkcji, gdy powstaje wakat albo gdy uzasadnia to liczba lub zawiłość istniejących spraw do rozpatrzenia. Liczbę sędziów, którzy zostają wyznaczeni do tego rodzaju zadań, ustala władza wykonawcza odpowiedzialna za finanse i wymiar sprawiedliwości, na wniosek Najwyższej Rady Sądownictwa⁸².

⁸¹ Art. 38 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. O movimento judicial é efetuado no mês de julho, sendo publicadas as vagas previsíveis de lugares de efetivo e de auxiliar, discriminando, dentro de cada tribunal, os juízos respetivos. 2. Para além do mencionado no número anterior, apenas podem fazer-se movimentos quando o exijam razões de disciplina ou de necessidade no preenchimento de vagas, sendo os movimentos anunciados com antecedência não inferior a 30 dias e publicadas as vagas previsíveis. 3. Os movimentos judiciais, bem como a graduação e colocação dos magistrados judiciais, na primeira instância e nos tribunais superiores, dependem, em exclusivo, de deliberação do Conselho Superior da Magistratura”.

⁸² Art. 88 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Nas sedes dos tribunais da Relação podem ser criadas bolsas de juizes para destacamento em tribunais judiciais de primeira instância em que se verifique a falta ou o impedimento dos seus titulares, a vacatura do lugar ou o número ou a complexidade dos processos existentes o justifiquem. 2. A bolsa de juizes referida no número anterior pode ser desdobrada ao nível de cada uma das comarcas. 3. Os juizes nomeados para as bolsas de juizes auferem, quando destacados, ajudas de custo nos termos da lei geral. 4. O número de juizes é fixado por portaria dos membros do Governo responsáveis pelas áreas das finanças e da justiça, sob proposta do Conselho Superior da Magistratura. 5. Cabe ao Conselho Superior da Magistratura efetuar a gestão das bolsas referidas nos n.os 1 e 2 e regular o seu destacamento. 6. O disposto nos números anteriores é aplicável, com as devidas adaptações, aos magistrados do Ministério Público, competindo ao Conselho Superior do Ministério Público, com faculdade de delegação, efetuar a gestão das respetivas bolsas e regular o destacamento dos respetivos magistrados”.

Najwyższa Rada Sądownictwa może na wniosek prezesa sądu okręgowego ustalić, że sędzia pełni funkcje w więcej niż jednym sądzie lub trybunale w tym samym okręgu, z zachowaniem zasady specjalizacji sędziów, uwzględniając potrzeby służby i liczbę spraw w poszczególnych okręgach. Pełnienie tego rodzaju funkcji uprawnia jedynie do otrzymywania diet i zwrotu kosztów transportu zgodnie z wymogami dotyczącymi podróży na zasadach określonych w przepisach powszechnie obowiązujących⁸³.

Prezes sądu okręgowego może zaproponować Najwyższej Radzie Sądownictwa przeniesienie sędziów, z poszanowaniem zasady ich specjalizacji, do innego sądu lub trybunału w ramach tego samego okręgu sądowego lub przydzielenie spraw do rozpatrzenia i rozstrzygnięcia przez sędziego innego niż sędzia tytularny, w celu zrównoważenia obciążenia sprawami i skuteczności usług. Ma on również prawo do zaproponowania Najwyższej Radzie Sądownictwa wykonywania funkcji przez sędziów w więcej niż jednym sądzie lub trybunale w tym samym okręgu sądowym, z zachowaniem zasady specjalizacji sędziów, z uwzględnieniem potrzeb służb i istniejącego obciążenia sprawami⁸⁴. Kryteria, które należy wziąć pod uwagę przy wyborze kandydatów do przeniesienia, są ustalane z góry przez Najwyższą Radę Sądownictwa i publikowane na stronach internetowych sądów i Najwyższej Rady Sądownictwa⁸⁵. Takie działanie ma na celu zaspokojenie sporadycznych i tymczasowych potrzeb oraz odbywa się na podstawie ogólnych kryteriów określonych przez Najwyższą Radę Sądownictwa, zawsze z poszanowaniem zasad proporcjonalności, równowagi i przypadkowości podziału. Jednakże nie może ono spowodować poważnego uszczerbku w życiu osobistym lub rodzinnym.

⁸³ Art. 87 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „1. Para além dos casos previstos na lei, o Conselho Superior da Magistratura pode determinar, sob proposta do presidente do tribunal de comarca, que um juiz exerça funções em mais de um tribunal ou juízo da mesma comarca, respeitado o princípio da especialização dos magistrados, ponderadas as necessidades do serviço e o volume processual existente. 2. O exercício de funções a que alude o número anterior confere apenas direito a ajudas de custo e ao reembolso das despesas de transporte em função das necessidades de deslocação nos termos da lei geral. 3. Os magistrados do Ministério Público podem exercer funções em mais de um tribunal, juízo, secção ou departamento da mesma comarca, nas condições previstas nos números anteriores, por determinação do Conselho Superior do Ministério Público”.

⁸⁴ Art. 94 ust. 4 lit. f i g ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O presidente do tribunal possui as seguintes competências de gestão processual, que exerce com observância do disposto nos artigos 90.º e 91. [...] f) Propor ao Conselho Superior da Magistratura a reafetação de juizes, respeitado o princípio da especialização dos magistrados, a outro tribunal ou juízo da mesma comarca ou a afetação de processos para tramitação e decisão a outro juiz que não o seu titular, tendo em vista o equilíbrio da carga processual e a eficiência dos serviços; g) Propor ao Conselho Superior da Magistratura o exercício de funções de juizes em mais do que um tribunal ou juízo da mesma comarca, respeitado o princípio da especialização dos magistrados, ponderadas as necessidades dos serviços e o volume processual existente”.

⁸⁵ Art. 94 ust. 7 ustawy nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa: „O Conselho Superior da Magistratura fixa antecipadamente os critérios a considerar quanto à densificação dos conceitos previstos na alínea f) do n.º 4 e publicita-os, previamente à sua execução, nas páginas eletrónicas das comarcas e do Conselho Superior da Magistratura”.

7. Procedura odwoławcza od uchylecia immunitetu oraz kontrola sądowa decyzji o powołaniu lub awansie sędziego

Sędziowie w Portugalii nie ponoszą odpowiedzialności za swoje decyzje. Mogą podlegać odpowiedzialności cywilnej, karnej lub dyscyplinarnej w związku z wykonywaniem swoich funkcji, ale tylko w sytuacjach przewidzianych bezpośrednio przez ustawy. Co istotne, odpowiedzialność cywilna może być realizowana wyłącznie przez wniesienie przez państwo roszczenia przeciwko konkretnemu sędziemu, które musi być oparte na działaniu umyślnym lub poważnej winie sprawcy. Decyzję o skorzystaniu z prawa do odwołania się przez sędziego podejmuje Najwyższa Rada Sądownictwa z urzędu lub z inicjatywny członka rządu odpowiedzialnego za obszar wymiaru sprawiedliwości⁸⁶.

Sędziowie posiadają odrębną właściwość sądową do prowadzenia postępowań przeciwko nim. Sądem właściwym do prowadzenia dochodzenia, śledztwa i sądenia sędziów za przestępstwa, jak również do wnoszenia środków odwoławczych w sprawach kontratypowych, jest sąd bezpośrednio wyższej instancji od tej, w której sędzia jest delegowany. W odniesieniu do sędziów Sądu Najwyższego jest to ten sam sąd⁸⁷.

W zakresie prawa karnego sędziowie są zatrzymywani wyłącznie na podstawie nakazu wydanego przez sędziego w celach przewidzianych w kodeksie postępowania karnego, chyba że zostali ujęci na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą trzech lat. Nie mogą być oni poddawani środkom przymusu związanym z pozbawieniem wolności przed wydaniem postanowienia o areszcie. Nie mogą

⁸⁶ Art. 5 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. Os magistrados judiciais não podem ser responsabilizados pelas suas decisões. 2. Só nos casos especialmente previstos na lei os magistrados judiciais podem ser sujeitos, em razão do exercício das suas funções, a responsabilidade civil, criminal ou disciplinar. 3. Fora dos casos em que a falta constitua crime, a responsabilidade civil apenas pode ser efectivada mediante acção de regresso do Estado contra o respectivo magistrado, com fundamento em dolo ou culpa grave. 4. A decisão de exercer o direito de regresso sobre os magistrados judiciais cabe ao Conselho Superior da Magistratura, a título oficioso ou por iniciativa do membro do Governo responsável pela área da justiça”.

⁸⁷ Art. 19 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. Os magistrados judiciais gozam de foro próprio, nos termos do número seguinte. 2. O foro competente para o inquérito, a instrução e o julgamento dos magistrados judiciais por infracção penal, bem como para os recursos em matéria contra-ordenacional, é o tribunal de categoria imediatamente superior àquela em que se encontra colocado o magistrado, sendo para os juízes do Supremo Tribunal de Justiça este último tribunal”.

być umieszczani w areszcie przed wydaniem postanowienia wyznaczającego termin rozprawy w związku z postawionymi im zarzutami, z wyjątkiem przestępstw umyślnych zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą pięciu lat. W razie aresztowania sędziego zostaje niezwłocznie postawiony przed właściwym organem sądowym, który również niezwłocznie informuje Najwyższą Radę Sądownictwa o aresztowaniu i o decyzji o zastosowaniu środka zapobiegawczego. Natomiast odbywanie kary aresztu prewencyjnego i kary pozbawienia wolności przez sędziów odbywa się we wspólnym zakładzie karnym, oddzielonym od innych osób zatrzymanych lub osadzonych. Przeszukaniu prywatnego lub służbowego miejsca zamieszkania sędziego przewodniczy, pod rygorem nieważności, właściwy sędzia, który zawiadamia o tym z wyprzedzeniem Najwyższą Radę Sądownictwa, tak aby jej przedstawiciel mógł być przy tym obecny⁸⁸.

⁸⁸ Art. 20 ustawy nr 21/85 o statucie sędziów: „1. Os magistrados judiciais não podem ser detidos senão mediante mandado de juiz para os efeitos previstos no Código de Processo Penal, salvo se em flagrante delito por crime punível com pena de prisão de máximo superior a três anos. 2. Os magistrados judiciais não podem ser sujeitos a medidas de coação privativas da liberdade antes de ser proferido despacho que designe dia para o julgamento relativamente a acusação contra si deduzida, salvo por crime doloso punível com pena de prisão de máximo superior a cinco anos. 3. Em caso de detenção, o magistrado judicial é imediatamente apresentado à autoridade judiciária competente, que deve informar, pela forma mais expedita, o Conselho Superior da Magistratura da detenção e da decisão que aplique a medida de coação. 4. O cumprimento da prisão preventiva e das penas privativas de liberdade pelos magistrados judiciais ocorre em estabelecimento prisional comum, em regime de separação dos restantes detidos ou presos. 5. A busca no domicílio pessoal ou profissional de qualquer magistrado judicial é, sob pena de nulidade, presidida pelo magistrado judicial competente, o qual avisa previamente o Conselho Superior da Magistratura, para que um membro delegado pelo Conselho possa estar presente”.

8. Oświadczenia majątkowe i konflikt interesów

Obowiązującą podstawą dotyczącą składania deklaracji przez portugalskich sędziów jest rozporządzenie o zobowiązaniach deklaracyjnych, zatwierdzone na sesji plenarnej Najwyższej Rady Sądownictwa, która odbyła się w lutym 2022 r.⁸⁹ Zgodnie jego przepisami to Najwyższa Rada Sądownictwa jest organem właściwym do przyjmowania i analizowania oświadczenia złożonego przez sędziego na podstawie ustawy nr 52/2019⁹⁰. Organem właściwym do stosowania, zgodnie z ustawą nr 21/85 o statucie sędziów, mechanizmu sankcji dotyczących nieprzestrzegania obowiązku składania oświadczeń, z wyjątkiem odpowiedzialności karnej, jest także Najwyższa Rada Sądownictwa, której członkowie są zobowiązani do zachowania tajemnicy w odniesieniu do faktów i dokumentów, z którymi zapoznają się w trakcie pełnienia swoich funkcji⁹¹.

Sędziowie składają deklarację co pięć lat w formie elektronicznej, na platformie IUDEX⁹², w terminie 60 dni od objęcia stanowiska⁹³. Podawanie danych współmałżonka jest konieczne tylko, jeżeli sędzia posiada z nim wspólny majątek, niezależnie od formy prawnej uznania

⁸⁹ I Série do Diário da República, n.º 69 o Regulamento das Obrigações Declarativas, Proc. 2019/DSAF/3416, <https://www.csm.org.pt/wp-content/uploads/2022/04/div-69-2022.pdf> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

⁹⁰ Ustawa nr 52/2019 o systemie pełnienia funkcji przez osoby zajmujące urzędy polityczne i wysokie stanowiska publiczne; Lei n.º 52/2019, Aprova o regime do exercício de funções por titulares de cargos políticos e altos cargos públicos, Diário da República n.º 145/2019, Série I de 2019-07-31, <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/lei/2019-123610895> (dostęp: 18 sierpnia 2022 r.).

⁹¹ Art. 2 rozporządzenia o zobowiązaniach deklaracyjnych: „1. O Conselho Superior da Magistratura é a entidade competente para receber, analisar fiscalizar as declarações apresentadas pelos magistrados judiciais previstas na Lei n.º 52/2019, de 31 de julho e, bem assim, para disponibilizar o acesso às mesmas. 2. Ressalvada a ocorrência de responsabilidade criminal, o Conselho Superior da Magistratura é a entidade competente para a aplicação, nos termos do Estatuto dos Magistrados Judiciais, do regime sancionatório relativo ao incumprimento do dever de apresentação das declarações referidas no número anterior. 3. Em matérias relativas ao presente Regulamento os membros do Conselho Superior da Magistratura e de todos os seus serviços estão especialmente obrigados a guardar sigilo em relação aos factos e documentos de que tenham conhecimento pelo exercício das suas funções”.

⁹² https://www.csm.org.pt/ficheiros/iudex/iudex_app_smartphone.pdf (dostęp: 12 sierpnia 2022 r.).

⁹³ Przewidziane w art. 13 ustawy nr 52/2019, na formularzu określonym w załączniku do tej ustawy.

– *comum de bens: comunhão de adquiridos*⁹⁴ albo *de comunhão geral*⁹⁵. To samo odnosi się do konkubenta, pod warunkiem posiadania wspólnych składników majątku. Informacja ta jest również konieczna, jeżeli małżonek albo konkubent są właścicielami lub posiadaczami składników majątku. Sprawozdanie majątkowe muszą składać także sędziowie pozostający w stanie spoczynku, jeżeli zostali powołani do czynnej służby, natomiast obowiązek ten nie dotyczy sędziów pozostających na okresie próbnym⁹⁶.

W przypadku niezłożenia albo niepełnego lub nieprawidłowego złożenia oświadczenia bądź jego aktualizacji Najwyższa Rada Sądownictwa zawiadamia sędziego o konieczności usunięcia zaniechania albo uzupełnienia lub poprawienia oświadczenia w terminie 30 dni od upływu terminu do jego złożenia. Niezłożenie oświadczenia może skutkować odpowiedzialnością dyscyplinarną. Z kolei w sytuacji powzięcia przez Najwyższą Radę Sądownictwa wiadomości o fakcie lub sytuacji dotyczącej obowiązków sprawozdawczych sędziów, które mogą wiązać się z odpowiedzialnością karną, powiadamia ona właściwy organ prokuratury⁹⁷.

⁹⁴ Ustrój wspólności majątkowej nabytej jest jednym z ustrojów istniejących w Portugalii, obok ustroju wspólności majątku ogólnego i ustroju rozdzielności majątkowej. Od 1 czerwca 1967 r. jest ustrojem majątkowym uzupełniającym, co oznacza, że ma zastosowanie do małżeństw zawartych po tej dacie, gdy małżonkowie nie wybiorą innego ustroju majątkowego, chyba że zastosowanie znajdzie obligatoryjny ustrój rozdzielności, zgodnie z art. 1717 Kodeksu cywilnego (k.c.). Ustrój ten przewiduje istnienie majątku odrębnego i majątku wspólnego. Za majątek własny małżonków uważa się m.in. majątek, który każde z nich posiada w chwili zawierania małżeństwa; majątek, który przypada im po ślubie w drodze dziedziczenia lub darowizny; majątek nabyty w czasie trwania małżeństwa z tytułu wcześniejszego własnego prawa, np. w sytuacji majątku nabytego z tytułu prawa pierwokupu opartego na prawie istniejącym już w dniu zawarcia małżeństwa (art. 1722 k.c.).

⁹⁵ Ogólny ustrój wspólności majątkowej jest jednym z ustrojów występujących w Portugalii, obok ustroju wspólności majątkowej nabytej i ustroju rozdzielności, i był ustrojem domyślnym do 1 czerwca 1967 r. Wybór tego reżimu nie jest jednak dopuszczalny, jeżeli małżonkowie mają już dzieci, choćby pełnoletnie, pod warunkiem że nie są to dzieci obojga małżonków (art. 1699 § 2 k.c.). W ramach ogólnego ustroju wspólności majątkowej na majątek wspólny małżonków składa się większość ich majątku, zarówno tego, który posiadali już w dacie zawarcia małżeństwa, jak i tego, który nabyli później.

⁹⁶ Art. 4 rozporządzenia o zobowiązaniach deklaracyjnych: „1. *As declarações subsequentes são entregues com a periodicidade de cinco anos, contados da última apresentação, e é apresentada nova declaração, atualizada, sempre que o magistrado cesse ou suspenda funções no lugar ou cargo que determinou a apresentação da declaração precedente e regresse ao lugar de origem nos casos das comissões de serviço previstas no n.º 1 do artigo anterior e, bem assim, em caso de promoção para o exercício de funções em Tribunal da Relação ou no Supremo Tribunal de Justiça, ou ainda, quando interrompa, por força de licença, ou cesse em definitivo o exercício de funções judiciais ou nos tribunais judiciais.* 2. *A declaração deve ser apresentada no prazo de 60 dias contados a partir de qualquer dos eventos referidos no número anterior.* 3. *Para efeitos do disposto no n.º 1 considerase: a) interrompido, por força de licença, o exercício de funções jurisdicionais, quando seja concedida ao magistrado judicial licença que implique a abertura de vaga, nos termos do Estatuto dos Magistrados Judiciais; b) cessado definitivamente o exercício de funções nos tribunais judiciais, quando o magistrado judicial, encontrando-se no ativo, perfaça 70 anos de idade, ou quando ocorra qualquer outra circunstância que implique o seu desligamento da carreira dos magistrados judiciais.* 4. *Deve também ser apresentada nova declaração, no prazo de 60 dias contados a partir do correspondente evento, quando um magistrado judicial seja designado para cargo que obrigue à apresentação da declaração única nos termos do artigo 13.º, n.º 1, da Lei n.º 52/2019, de 31 de julho, bem como quando cesse o exercício do mesmo cargo.* 5. *Deve ser ainda apresentada nova declaração, no prazo de 30 dias, sempre que se verifique uma alteração patrimonial efetiva que modifique o valor declarado anteriormente, referente a alguma das alíneas do n.º 2 do artigo 13.º da Lei n.º 52/2019, de 31 de julho, em montante superior a 50 salários mínimos mensais”.*

⁹⁷ Art. 8 rozporządzenia o zobowiązaniach deklaracyjnych: „1. *Em caso de não apresentação ou apresentação incompleta ou incorreta da declaração e suas atualizações, o Conselho Superior da Magistratura notifica o magistrado judicial para suprir a omissão, completar ou corrigir a declaração, no prazo de 30 dias consecutivos ao termo do*

Analizę i kontrolę oświadczeń sędziów przeprowadza Najwyższa Rada Sądownictwa za pośrednictwem członków wyznaczonych w tym celu przez plenum. W wypadku stwierdzenia nieuzasadnionego znacznego zwiększenia majątku w kolejnych oświadczeniach członek wyznaczony przez plenum nakazuje zawiadomionemu sędziemu uzasadnienie pochodzenia tego zwiększenia lub wyjaśnienie powstałych wątpliwości, w terminie 20 dni. Natomiast z urzędu może on zarządzić wszelkie środki, które uzna za konieczne do wyjaśnienia sprawy. Samo postępowanie ma charakter pisemny, podlega zasadom tajności postępowania dyscyplinarnego, a ostateczne orzeczenie jest poprzedzone wysłuchaniem zainteresowanego sędziego. Decyzją ostateczną może być zakończenie wszczętego postępowania lub przekazanie zweryfikowanych faktów właściwym podmiotom w celu ewentualnego pociągnięcia sędziego do odpowiedzialności karnej, skarbowej lub dyscyplinarnej, o czym wcześniej się go zawiadamia⁹⁸.

Oświadczenia majątkowe składane przez sędziów są dostępne publicznie, jednakże Najwyższa Rada Sądownictwa jest odpowiedzialna za zapewnienie zarówno możliwości ich konsultacji, jak i zagwarantowanie wymogów ustawowych przy ich udostępnianiu. Wglądowi lub publicznemu dostępowi nie podlegają bowiem wrażliwe dane osobowe, tj. adres, z wyjątkiem wskazania gminy, numery identyfikacji cywilnej i podatkowej, numery telefonów komórkowych, adres poczty elektronicznej, imię i nazwisko małżonka lub partnera niepozostającego w związku małżeńskim, numer identyfikacyjny rachunku bankowego lub jego odpowiednik, a także dane umożliwiające indywidualną identyfikację miejsca zamieszkania, czyli numer ewidencyjny odpowiedniej nieruchomości, czy dane dotyczące pojazdów i innych środków transportu sędziego. Żądanie dostępu osób trzecich do informacji zawartych w deklaracjach

prazo de entrega da mesma. 2. Sem prejuízo de eventual responsabilidade criminal, a não apresentação das declarações nos moldes referidos nos artigos 3.º e 4.º é suscetível de gerar a responsabilidade disciplinar prevista nos artigos 83.ºG, alínea j), e 83.ºH, alínea m), do Estatuto dos Magistrados Judiciais. 3 Quando chegar ao conhecimento do Conselho Superior da Magistratura facto ou situação relativa às obrigações declarativas dos magistrados judiciais que possa envolver responsabilidade criminal, participá-lo-á ao órgão competente do Ministério Público”.

⁹⁸ Art. 5 rozporządzenia o zobowiązaniach deklaracyjnych: „1. A análise e fiscalização das declarações únicas dos juizes são efetuadas pelo Conselho Superior da Magistratura, através dos membros designados pelo plenário para esse efeito. 2. Quando se verifique a existência de um acréscimo patrimonial significativo nas declarações subsequentes a que alude o artigo 4.º, n.º 1 do presente regulamento, cuja justificação não resulte da própria declaração, o membro designado pelo plenário ordena a notificação do magistrado judicial para, no prazo de 20 dias, justificar a proveniência de tal acréscimo ou esclarecer as dúvidas suscitadas. 3. Iniciado tal procedimento, o membro designado pelo plenário pode ordenar oficiosamente as diligências que tenha por pertinentes e o magistrado judicial visado pode ser ouvido, juntar documentos ou requerer as diligências que reputar por necessárias. 4. O procedimento é escrito, está sujeito às regras de sigilo do processo disciplinar e a decisão final é fundamentada e precedida de audição do magistrado judicial visado. 5. A decisão final pode ser de arquivamento do procedimento iniciado ou de comunicação dos factos apurados às entidades competentes para efeitos de eventual responsabilidade criminal, fiscal ou disciplinar, é notificada ao magistrado judicial visado. 6. A recusa de resposta ao pedido de justificação a que alude o número 3 é apreciada pelo Conselho Superior da Magistratura para efeitos disciplinares nos termos previstos no Estatuto dos Magistrados Judiciais. 7. O apoio administrativo, de assessoria e logístico que se mostrar necessário é assegurado pela Divisão de Documentação e Informação Jurídica do CSM (DDIJ) e pela Direção de Serviços de Quadro e Movimentos Judiciais do CSM (DSQMJ). 8. Os membros designados para análise e fiscalização das declarações apresentam ao plenário do Conselho Superior da Magistratura as situações que considerem susceptíveis de constituir infração disciplinar ou outra”.

następuje na uzasadniony wniosek skierowany do Najwyższej Rady Sądownictwa. Jeżeli taki wniosek nie zostanie wstępnie odrzucony, to sędzia, którego on dotyczy, zostaje wysłuchany w ciągu 10 dni roboczych na okoliczność, czy sprzeciwia się ujawnieniu danych⁹⁹. W sytuacji gdy podnosi taki sprzeciw, to wskazuje, które dane jego zdaniem nie mogą zostać ujawnione. Może on w każdej chwili, także już przy składaniu deklaracji, sprzeciwić się ujawnieniu danych, które go dotyczą, w oparciu o uzasadnione powody, a mianowicie interes osób trzecich lub ochronę prywatności. Ocena zasadności takiego zastrzeżenia podlega ocenie Najwyższej Rady Sądownictwa, a do czasu wydania ostatecznej decyzji ujawnienie deklaracji zostaje zawieszane. Dostęp do deklaracji sędziego, po uzyskaniu zezwolenia, odbywa się osobiście i bez możliwości uzyskania kopii, a wnioskodawcy ponoszą odpowiedzialność cywilną i karną, na zasadach przewidzianych w przepisach o ochronie danych osobowych, za niewłaściwe wykorzystanie informacji uzyskanych w wyniku zapoznania się z dokumentacją¹⁰⁰.

Za bezpieczeństwo i poufność danych osobowych odpowiada Najwyższa Rada Sądownictwa będąca administratorem danych, która odpowiada także za tworzenie specjalnych procedur bezpieczeństwa i poufności. Dane osobowe są przetwarzane wyłącznie przy użyciu środków informatycznych i za pośrednictwem platformy IUDEX. Najwyższa Rada Sądownictwa zapewnia ponadto warunki do realizacji przez sędziów, których dane dotyczą, prawa dostępu, sprostowania, usunięcia, ograniczenia przetwarzania, przenoszenia, wniesienia sprzeciwu, cofnięcia zgody oraz prawa do niepodlegania zautomatyzowanym decyzjom indywidualnym. Natomiast w celu zminimalizowania skutków ewentualnego przypadkowego lub niezgodnego

⁹⁹ W tym zakresie badanie zgodności z przepisami RODO przeprowadza także Inspektor Ochrony Danych (*Encarregado de Proteção de Dados*).

¹⁰⁰ Art. 6 rozporządzenia o zobowiązaniach deklaracyjnych: „1. As declarações apresentadas pelos magistrados judiciais previstas nos artigos anteriores são de acesso público, nos termos do artigo 17.º da Lei n.º 52/2019, de 31 de julho, cumprindo ao Conselho Superior da Magistratura facultar a consulta das declarações e assegurar que a mesma decorra com observância dos limites e condicionantes estabelecidas por aquele preceito legal. 2. Não são objeto de consulta ou de acesso público dados pessoais sensíveis, como a morada, excetuando a indicação do município, números de identificação civil e fiscal, números de telemóvel e telefone e endereço telefónico, endereço de email, nome do cônjuge ou unido de facto, número de identificação da conta bancária ou equivalente, bem como dados que permitam a identificação individualizada da residência, designadamente o artigo matricial do respetivo imóvel, ou dados de viaturas e de outros meios de transporte do magistrado judicial. 3. Os pedidos de acesso por terceiros à informação constante das declarações únicas são efetuados mediante requerimento fundamentado, com identificação do requerente, dirigido ao Conselho Superior da Magistratura, que é por este registado. 4. Não sendo caso de indeferimento liminar, é ouvido o titular da declaração para se pronunciar, em 10 dias úteis, sobre se se opõe ou não à disponibilização dos dados, e em caso afirmativo, deve indicar os dados que considere não suscetíveis de divulgação. 5. O titular da declaração pode manifestar, a todo o tempo, designadamente no próprio ato da entrega da declaração única, oposição à disponibilização de dados que lhe digam respeito, com fundamento em motivo atendível, nomeadamente interesse de terceiros ou salvaguarda da reserva da vida privada, competindo ao Conselho Superior da Magistratura apreciar a existência ou não do aludido motivo, bem como da possibilidade e dos termos do respetivo acesso, de harmonia com o disposto no artigo 17.º, n.º 8 e 9, da Lei n.º 52/2019 de 31 de julho. 6. O acesso aos elementos sobre os quais recaiu a oposição e a sua eventual publicitação ficam suspensos até decisão final do respetivo processo. 7. A autorização prevista no n.º 4 é precedida de parecer do Encarregado de Proteção de Dados, relativamente aos dados pessoais constantes na declaração única, mediante decisão fundamentada e ponderados os interesses em causa, salvaguardandose o disposto no artigo 25.º e 32.º do RGPD. 8. O acesso, quando autorizado, é feito presencialmente e sem possibilidade de obtenção de cópia, respondendo os requerentes civil e criminalmente, nos termos previstos na legislação sobre a proteção de dados, pela utilização indevida da informação obtida através da consulta das declarações”.

z prawem zniszczenia, utraty, zmiany, nieuprawnionego ujawnienia lub dostępu do przekazywanych danych osobowych, stosuje się system szyfrowania. Do obowiązków Inspektora Ochrony Danych należy zapewnienie przestrzegania, we wszystkich obowiązujących sprawach, reguł i zasad wynikających z rozporządzenia o ochronie danych (*Regulamento Geral sobre Proteção de Dados*) oraz ustawy o ochronie danych osobowych (*Lei da Proteção de Dados Pessoais*), wydawanie opinii w przypadku oceny wpływu przetwarzania na dane osobowe, a także doradzanie i wydawanie opinii na każde żądanie osoby odpowiedzialnej w zakresie przetwarzania danych osobowych zawartych w deklaracji. Dane osobowe zawarte w oświadczeniach są przechowywane przez Najwyższą Radę Sądownictwa do czasu upływu terminów dotyczących ewentualnej odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej lub śmierci osoby, której dane dotyczą, po czym są usuwane zgodnie z procedurą retencji i usuwania danych¹⁰¹.

¹⁰¹ Art. 7 rozporządzenia o zobowiązaniach deklaracyjnych: „1. O Conselho Superior da Magistratura, enquanto responsável pelo tratamento dos dados, para segurança e confidencialidade dos dados pessoais declarados, trata a informação de acordo com as políticas e procedimentos internos de segurança e confidencialidade, os quais são revistos e atualizados periodicamente, nos termos e condições legalmente previstos. 2. Para garantia da segurança e da confidencialidade das informações pessoais prestadas pelos titulares, o tratamento dos dados constantes da declaração é efectuado unicamente por meios informáticos e através da plataforma IUDEX. 3. Compete ao Encarregado de Proteção de Dados do Conselho Superior da Magistratura garantir, no âmbito da aplicação do presente ROD, a observância, em tudo quanto seja aplicável, das normas e princípios decorrentes do Regulamento Geral sobre Proteção de Dados (RGPD) e da Lei da Proteção de Dados Pessoais (LPDP), emitir parecer em caso de realização de avaliação de impacto das operações de tratamento sobre os dados pessoais, bem como aconselhar e emitir parecer sempre que lhe for solicitado pelo responsável relativamente aos tratamentos de dados pessoais constantes da declaração. 4. Por forma a minimizar o impacto da possível destruição, perda e alteração acidentais ou ilícitas e a divulgação ou acesso não autorizados aos dados pessoais transmitidos, aplicase um sistema de cifragem que garante que as informações não são inteligíveis em caso de acesso indevido ou quando manipuladas por terceiros. 5. O Conselho Superior da Magistratura assegura as condições para o exercício pelo titular dos dados dos seus direitos de acesso, retificação, apagamento, limitação ao tratamento, portabilidade, oposição, revogação do consentimento e do direito de não ficar sujeito a decisões individuais automatizadas, de acordo com a sua Política de Privacidade e Proteção de Dados Pessoais, em cumprimento dos princípios e das regras do Regulamento Geral sobre Proteção de Dados (RGPD) e da Lei da Proteção de Dados Pessoais (LPDP). 6. Em conformidade com a tramitação prevista no Procedimento do Exercício dos Direitos dos Titulares dos Dados, aprovado pelo Conselho Superior da Magistratura, o titular dos dados pessoais pode exercer os seus direitos por requerimento dirigido ao Encarregado da Proteção de Dados do Conselho Superior da Magistratura através do endereço de correio eletrónico dpo.csm@csm.org.pt, presencialmente ou através de carta postal para a morada do Conselho Superior da Magistratura. 7. Os dados pessoais constantes das declarações únicas são conservados pelo Conselho Superior da Magistratura até ao termo dos prazos referentes à prescrição de eventual responsabilidade criminal e disciplinar ou morte do titular dos dados, findo os quais são objecto de apagamento nos termos do Procedimento de Conservação e Apagamento de Dados”.

9. Zasady etyki zawodowej oraz infrastruktura wsparcia w zakresie etyki zawodowej

Zgodnie z ustawą nr 52/2019 o zasadach pełnienia funkcji przez osoby zajmujące stanowiska polityczne i wyższych urzędników państwowych podmioty publiczne, które zostały objęte tym aktem prawnym, muszą przyjąć kodeksy postępowania (*Códigos de Conduta*) w celu opracowania spraw związanych z ich działalnością i organizacją. Najwyższe Rady Sądownictwa, Sądów Administracyjnych i Skarbowych oraz Prokuratury mają obowiązek ustanowić kodeksy postępowania przy zachowaniu niezależności i autonomii oraz zgodnie ze statutami podlegających im jednostek¹⁰². Należy jednak zauważyć, że włączenie norm etycznych lub deontologicznych do kodeksu postępowania jest fakultatywne, ponieważ ustawa nr 59/2019 wymaga uregulowania jedynie spraw organizacyjnych. Najwyższa Rada Sądownictwa przyjęła na posiedzeniu plenarnym w dniu 23 czerwca 2020 r. projekt kodeksu postępowania, który wykracza poza te ustawowe zobowiązania, wprowadzając w rozdziale II zasady etyczne i normy deontologiczne: niezależność, bezstronność, uczciwość, powściągliwość, humanizm, staranność i wyważenie¹⁰³. Jednakże oprócz pytań dotyczących jego wartości, zatwierdzenie kodeksu budzi wątpliwości co do samej mocy prawnej jego przepisów, gdyż nie są one częścią samej ustawy nr 52/2019, która upoważniła Radę do uregulowania tej kwestii. Zatem należy odpowiedzieć na pytanie, czy mają one charakter norm prawa powszechnie obowiązującego, czy raczej stanowią tylko regulacje wewnętrzne i mogą być stosowane wyłącznie w celach dyscyplinarnych¹⁰⁴.

¹⁰² Art. 19 ust. 1 i 3 ustawy nr 52/2019: „1. As entidades públicas abrangidas pela presente lei devem aprovar Códigos de Conduta a publicar no Diário da República e nos respetivos sítios na Internet, para desenvolvimento, entre outras, das matérias relativas a ofertas institucionais e hospitalidade. [...] 3. Os Conselhos Superiores da Magistratura, dos Tribunais Administrativos e Fiscais e do Ministério Público estabelecem, com independência e autonomia, e no respeito pelos seus estatutos, os códigos de conduta aplicáveis, respetivamente, aos magistrados judiciais e do Ministério Público”.

¹⁰³ Código de Conduta (Projeto aprovado pelo CSM na sessão do plenário de 23/06/2020, <https://www.csm.org.pt/2020/07/07/codigo-de-conduta/> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.); B. Marcheco Acuña, *Principios de la ética judicial*, „Contribuciones a las Ciencias Sociales” 2020, nr 63, <https://www.eumed.net/rev/cccss/2020/01/principios-etica-judicial.html> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

¹⁰⁴ R.M. Ataíde de Araújo, *O (projeto do) Código de Conduta dos Magistrados Judiciais*, [w:] *Ética Judiciária*, Centro de Estudos Judiciários, Lisboa 2021, s. 97, <https://cej.justica.gov.pt/LinkClick.aspx?fileticket=diFKkCu-OmhA%3D&portalid=30> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

Zdaniem części doktryny wprowadzenie norm etycznych do kodeksu postępowania jest nie tylko zbędne, lecz także wątpliwe pod względem użyteczności, wartości dodanej i mocy normatywnej. Kodeks powołuje się bowiem na wybitnie etyczne zasady w dziedzinie prawa, co niesie ze sobą ryzyko odpowiedzialności cywilnej i publicznego osądzania sędziów. Niektóre normy dodają niewiele lub nic do obowiązków ustawowych określonych w statucie sędziów, inne zaś wprowadzają innowacje lub uzupełniają normy ustawowe, ale bez możliwości skutecznego i legalnego powoływania się na nie, nawet w celach dyscyplinarnych, ponieważ nie mają prawa umożliwiającego im posiadanie takiej mocy normatywnej. Co najwyżej przydatna może być część etyczna i deontologiczna nowego kodeksu postępowania, stanowiąc wartość dodaną i moc prawną w zakresie i na potrzeby kontroli merytorycznej działalności sędziów, zwłaszcza jeśli rozporządzenie o służbach kontrolnych z 2016 r.¹⁰⁵ nie zostanie zmienione zgodnie ze aktualnymi wymogami ustawowymi¹⁰⁶.

Trzeba wspomnieć także o innych dokumentach odnoszących się do zasad etycznych w pracy portugalskich sędziów. Związek zawodowy portugalskich sędziów przyjął w 2008 r. dokument pt. „Zobowiązanie etyczne sędziów portugalskich – zasady jakości i odpowiedzialności” (*Compromisso ético dos juizes portugueses – princípios para a qualidade e responsabilidade*). Sędziowie skupieni w tej organizacji wskazali i opracowali podstawowe zasady etyki zawodowej, wyróżniając następujące: niezależność, bezstronność, uczciwość, humanizm, pracowitość i rozważa¹⁰⁷.

W nawiązaniu do tych zasad sędziowie wsparli również Najwyższą Radę Sądownictwa w dążeniu do wprowadzenia środków mających na celu uniknięcie możliwości politycznych nominacji sędziowskich. W swojej opinii sędziowie zwrócili jednak uwagę, że podczas wprowadzania poprawek do ustawy dotyczącej statusu sędziów zaproponowana przez nich zmiana usunięcia możliwości zajmowania przez sędziów stanowisk politycznych została odrzucona przez Zgromadzenie Republiki. Sędziowie opowiedzieli się również za poprawką mającą na celu zakaz powrotu na urząd sędziowski po pełnieniu funkcji politycznych przewidzianych w ustawie nr 34/87, tj.: prezydenta Republiki, przewodniczącego Zgromadzenia Republiki, deputowanego do Zgromadzenia Republiki, członka rządu, deputowanego do Parlamentu Europejskiego, przedstawiciela Republiki w regionach autonomicznych, członka organu zarządzającego regionem autonomicznym oraz członka organu przedstawicielskiego władzy lokalnej¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Regulamento dos Serviços de Inspeção do Conselho Superior da Magistratura, Diário da República, II Série, de 17/11/2016.

¹⁰⁶ R.M. Ataíde de Araújo, O (projeto do)... s. 105–106.

¹⁰⁷ Asociación Sindical de Jueces Portugueses. (2009). *Compromisso Ético dos Juizes Portugueses*. Lisboa. <http://www.asjp.pt/2010/04/28/compromisso-etico-dos-juizes-portugueses/> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

¹⁰⁸ <https://transparencia.pt/os-magistrados-no-governo/> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.), zgodnie ze stanowiskami wskazanymi w art. 3 ustawy 34/87 Crimes de responsabilidade dos titulares de cargos políticos.

Z kolei w dokumencie z 2020 r. pt. „Wzmocnienie przejrzystości i uczciwości w wymiarze sprawiedliwości” (*Reforço da Transparência e Integridade na Justiça*) skierowanym do Najwyższej Rady Sądownictwa i Najwyższej Rady Sądów Administracyjnych i Skarbowych (*Conselho Superior dos Tribunais Administrativos e Fiscais*) związek zawodowy portugalskich sędziów zaproponował zmianę praktyki w zakresie powoływania sędziów do komisji służby pozasądowej na stanowiskach, które oznaczają nawiązanie relacji zaufania lub zależności od interesów o charakterze politycznym, gospodarczym, biznesowym, sportowym lub innym, w zakresie niedających się pogodzić ze społecznym postrzeganiem niezależności i bezstronności wymiaru sprawiedliwości¹⁰⁹.

Warto nadmienić również o dokumencie „Zobowiązanie etyczne sędziów Wspólnoty Państw Portugalskojęzycznych – Karta Porto Alegre” (*Compromisso Ético dos Juízes e das Juízas do espaço da Comunidade dos Países de Língua Portuguesa. Carta de Porto Alegre*) podpisanym w 2018 r. przez koordynatora działu szkoleń Centrum Studiów Sądowych w Portugalii (*Departamento da Formação do Centro de Estudos Judiciários de Portugal*) oraz przewodniczącego Związków Zawodowych Sędziów Portugalskich na forum sędziów na temat uczciwości sądowej w Porto Alegre (Brazylia). Wymieniono w nim 11 zasad i wartości etycznych, które pozostają wspólne dla państw portugalskojęzycznych, aczkolwiek są one powszechnie przyjmowane przez większość instytucji i podmiotów działających na rzecz etycznego postępowania w wymiarze sprawiedliwości¹¹⁰.

¹⁰⁹ <https://on-centro.pt/index.php/pt/noticias2/item/9890-9890> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

¹¹⁰ https://www.unodc.org/documents/ji/ethical_commitment.pdf (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).

Akty prawne

- Konstytucja Portugalii, Constituição da República Portuguesa Diário da República n.º 86/1976, Série I de 1976-04-10, Com as alterações introduzidas por: Lei Constitucional n.º 1/82; Lei Constitucional n.º 1/89; Lei Constitucional n.º 1/92; Lei Constitucional n.º 1/97; Lei Constitucional n.º 1/2001; Lei Constitucional n.º 1/2004; Lei Constitucional n.º 1/2005.
- Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Republiką Portugalii, Concordata entre a Santa Sé e a República Portuguesa. Texto integral da Concordata e do Acordo Missionário. Estudos. Comentários. Legislação Executória. Coimbra: Almedina, 2001.
- Ustawa nr 21/85 o statucie sędziów, Estatuto dos Magistrados Judiciais, Lei n.º 21/85, Diário da República n.º 173/1985, 1º Suplemento, Série I de 1985-07-30.
- Ustawa nr 62/2013 o organizacji systemu sądownictwa, Lei da Organização do Sistema Judiciário, Lei n.º 62/2013, Diário da República n.º 163/2013, Série I de 2013-08-26, Com as alterações introduzidas por: Lei n.º 77/2021.
- Ustawa nr 52/2019 o zasadach pełnienia funkcji przez osoby zajmujące stanowiska polityczne i wyższych urzędników państwowych, Lei n.º 52/2019 Regime do Exercício de Funções por Titulares de Cargos Políticos e Altos Cargos Públicos, Diário da República n.º 145/2019, Série I de 2019-07-31, páginas 5-23, Com as alterações introduzidas por: Lei n.º 69/2020; Lei n.º 58/2021; Lei n.º 4/2022.
- Dekret z mocą ustawy nr 49/2014, który ustanawia reżim mający zastosowanie do organizacji i funkcjonowania sądów, Decreto-Lei n.º 49/2014, de 27 de março, que estabelece o regime aplicável à organização e funcionamento dos tribunais judiciais.
- Rozporządzenie o zobowiązaniach deklaracyjnych, zatwierdzone na sesji plenarnej Najwyższej Rady Sądownictwa, Divulgação 69/2022 I Série do Diário da República, n.º 69 o Regulamento das Obrigações Declarativas, Proc. 2019/DSAF/3416.
- Conselho Superior Da Magistratura, Informação n.º 7/2016, IUDEX – Aplicação (App) para Smartphone/Tablet Android.

Bibliografia

- Alfonso R., *Notas sobre el Consejo Superior de la Magistratura en Portugal*, „Jueces para la democracia” 1994, nr 22.
- Almeida Lopes J.J., *A Concordata de 1940 entre Portugal e a Santa Sé na Lei de Liberdade Religiosa de 2001*, „Boletim Oficial do Estado Espanhol. Anuario de derecho eclesiástico del Estado” 2002, nr 18.
- Álvarez Alarcón A., *El jurado en Portugal: Estatuto, competencia y procedimiento de selección*, „Anuario de la Facultad de Derecho. Universidad de Extremadura” 1987, nr 5.
- Ataíde de Araújo R.M., *O (projeto do) Código de Conduta dos Magistrados Judiciais*, [w:] *Ética Judiciária*, Centro de Estudos Judiciários, Lisboa 2021.
- Coelho N., *A reforma do Estatuto do Juiz: dimensões essenciais*, „JULGAR” 2016, nr 30.
- Costantini P., *Il modello portoghese di autogoverno della magistratura: evoluzione nella stabilità*, „DPCE Online” 2021, t. 45, nr 4, <http://www.dpceonline.it/index.php/dpceonline/article/view/1192> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).
- Dias J.P., *O mundo dos magistrados. A evolução da organização e do auto-governo judiciário*, Coimbra 2004.
- Ferreira da Silva C.M., *O poder judiciário em Portugal: algumas notas sobre a sua organização, garantias e ingresso na magistratura*, „Revista da Faculdade de Direito da UFG” 2010, t. 21, nr 1.
- Marcheco Acuña B., *Principios de la ética judicial*, „Contribuciones a las Ciencias Sociales” 2020, nr 63, <https://www.eumed.net/rev/cccss/2020/01/principios-etica-judicial.html> (dostęp: 18 grudnia 2022 r.).
- Sifuentes M.J., *O Poder Judiciário no Brasil e em Portugal: reflexões e perspectivas*, „Revista de informação legislativa” 1999, t. 36, nr 142.
- Verde R., *El poder judicial en las Constituciones de Portugal y España*, „Anuario de la Facultad de Derecho” 2003, t. 21.

Netografia

<https://cej.justica.gov.pt/LinkClick.aspx?fileticket=diFKkCuOmhA%3D&portalid=30>

<https://on-centro.pt/index.php/pt/noticias2/item/9890-9890>

<https://transparencia.pt/os-magistrados-no-governo/>

<https://tribunais.org.pt/Os-Tribunais>

<http://www.asjp.pt/>

<http://www.asjp.pt/2010/04/28/compromisso-etico-dos-juizes-portugueses/>

<https://www.csm.org.pt>

<https://www.csm.org.pt/2020/07/07/codigo-de-conduta/>

https://www.unodc.org/documents/ji/ethical_commitment.pdf